

KWALITEIT STAAT BUITEN KIJF!

VMBO - Groen

De Toetscyclus:
handvat voor integraal toetsbeleid

AOC RAAD

Masterplan Kwaliteit vmbo-groen

De kwaliteit van het vmbo-groen moet onomstreden zijn. Om de AOC's te ondersteunen bij het behalen van deze gezamenlijke ambitie, heeft de AOC Raad in juli 2010 het 'Masterplan Kwaliteit vmbo-groen 2010-2013' opgesteld. Hierin werken de AOC's samen aan de versterking van de examinering en resultaten, aan de onderwijsinrichting en aan kennisdeling en professionalisering. In deze publicatierreeks worden de resultaten van de verschillende deelprojecten van het masterplan gepubliceerd.

Colofon

De Toetscyclus: handvat voor integraal toetsbeleid
Oktober 2012

- Redactie:** Juliette Vermaas (programmacoördinator)
Auteurs: José Dams en Ida Bontius (CINOP)
Correcties: Marjolijn van Eendenburg (AOC Raad)
Met dank aan: Prinsentuin van Cooth Breda, Groene School Winsum, AOC Oost Twello, Groenhorst Lelystad, Edudelta Middelhamnis
- Opmaak:** Verhoef & Co, Emmen
Druk: Zalsman, Groningen
Oplage: 1000

Inhoudsopgave

Inleiding	6
1 Integraal toetsbeleid met de Toetscyclus	8
Intermezzo: Schoolportret 1	12
2 De onderdelen van de Toetscyclus nader belicht	15
Intermezzo: Constructie en vaststelling van een goede toets	22
3 Sturing geven aan de invoering van integraal toetsbeleid	27
Intermezzo: Schoolportret 2	32
4 Werken aan integraal toetsbeleid: tips en succesfactoren	34
Intermezzo: Schoolportret 3	37
Bijlagen	
1: Uitwerking Toetscyclus	40
2: Meetlat Toetscyclus	49
3: Checklist toetsbeleidsplan	55
4: Handreiking organisatie toetsbeleid	58
5: Tips per leerweg bij het construeren van het schriftelijk - en praktijkshoolexamen	63
6: Format toetsmatrijs: twee voorbeelden	67
7: Checklist vaststellen schoolexamen	70

Inleiding

Het 'Masterplan Kwaliteit vmbo-groen' heeft als doel een kwaliteitsslag te maken op de vmbo-locaties van AOC's. Transparant beleid ten aanzien van toetsing en examinering is een belangrijk aandachtspunt van het masterplan. Betrouwbare toetsing en examinering garanderen immers de waarde van het diploma en zijn een belangrijke voorwaarde voor opbrengstgericht werken. Daarom is in 2011, als onderdeel van het masterplan, het project 'Toetsen met kwaliteit' gestart. Doel van het project is de AOC's concrete handvatten te bieden om kwalitatief goed en structureel toetsbeleid te verankeren in de schoolorganisatie, zodat er een basis ontstaat voor betrouwbare toetsen. In dit project hebben vijf AOC's het voortouw genomen. Zij ontwikkelden de Toetscyclus, een integraal kader waarmee AOC's hun toetsing en examinering kunnen checken en waar nodig versterken. De Toetscyclus biedt scholen een praktisch handvat om structureel te werken aan kwalitatief goed toetsbeleid, zowel in de bovenbouw ten aanzien van de examinering, als in de onderbouw.

In het schooljaar 2011-2012 werkten vijf vmbo-locaties als pilot aan de ontwikkeling van hun toetsbeleid met behulp van de Toetscyclus. In deze brochure delen de pilots hun ervaringen en de instrumenten die zij hebben ontwikkeld bij het invoeren van integraal toetsbeleid en het werken met de Toetscyclus. Een integraal toetsbeleid vraagt om een schoolbrede betrokkenheid. De brochure is dan ook bedoeld voor iedereen die te maken heeft met toetsing en examinering.

“We kijken nu op een andere manier naar ons onderwijs. We willen verandering realiseren in de volle breedte van de school. Toetsbeleid is daar een deel van. De Toetscyclus helpt ons om het geheel in beeld te krijgen; het zorgt voor betere afstemming tussen vakken en docenten, voor betere doorlopende leerlijnen.”

“De Toetscyclus biedt een goed aanknopingspunt en houvast om de toetsing systematisch aan te pakken. Daardoor weet iedereen zijn taak.”

Het doel van de brochure is drieledig. Het wil op basis van de ervaringen in de pilots laten zien:

- waarom een integraal toetsbeleid een belangrijke voorwaarde is om te komen tot kwalitatief betere toetsen (het **kader**: hoofdstuk 1),
- welke meerwaarde de Toetscyclus kan bieden als een school haar toetsing en examinering wil versterken (het **product**: hoofdstuk 2), en
- hoe een school kan werken aan de invoering van een integraal toetsbeleid en wat dit vraagt van de aansturing (het **proces**: hoofdstuk 3).

De brochure is als volgt opgebouwd. Hoofdstuk 1 gaat in op het nut en de noodzaak van een integraal toetsbeleid en de meerwaarde van de Toetscyclus. Vervolgens worden in hoofdstuk 2 de onderdelen van de Toetscyclus beschreven op basis van de ervaringen van de pilots. Instrumenten die in de pilots ontwikkeld zijn, worden kort toegelicht en in de bijlagen nader uitgewerkt.

Hoofdstuk 3 gaat over de wijze waarop de schoolleiding sturing kan geven aan de invoering van het toetsbeleid. De brochure eindigt in hoofdstuk 4 met tips en succesfactoren rond het kader, het product en het proces, met als doel scholen te helpen bij het succesvol invoeren van een meer integraal toetsbeleid. De hoofdstukken worden afgewisseld door praktische en herkenbare intermezzo's uit de pilots. Ook de citaten in de hoofdstukken zijn afkomstig van de pilotscholen.

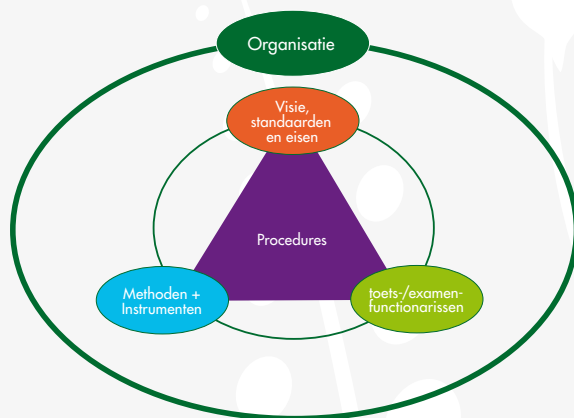
De kwaliteit van de schoolexamens en de resultaten van het centraal examen zijn gebaat bij een helder toetsbeleid. In dit hoofdstuk wordt eerst de noodzaak van integraal toetsbeleid uiteengezet. Vervolgens wordt de Toetscyclus gepresenteerd.

1.1 De noodzaak van integraal toetsbeleid

Veel AOC's hebben wel afspraken gemaakt rond het afnemen van toetsen, maar het ontbreekt vaak nog aan consistent beleid waarin alle aspecten van het toetsbeleid zijn uitgewerkt. Het gaat dan om de lesinhoud en gebruikte methoden, om de constructie van toetsen en om de organisatie van de toetsing. Bij de start van het traject 'Kwaliteitsverbetering vmbo-groen' is een inventarisatie uitgevoerd naar de belangrijkste knelpunten in het vmbo-groen.¹⁾

Hieruit bleek onder andere dat het stellen van hogere eisen aan leerlingen wat betreft kennis en vaardigheden het noodzakelijk maakt dat docenten ook hun toetsen aanpassen. Meer aandacht voor de kwaliteit van toetsen vraagt om een professionalisering van de toetsconstructie. Op vrijwel alle vmbo-groen scholen, al dan niet in AOC-verband, wordt gewerkt aan een kwaliteitsverbetering van de toetsen. Maar wat vaak nog ontbreekt, is een integrale aanpak: een consistent verhaal dat begint bij de kwaliteitsstandaarden en normen die de school nastreeft ten aanzien van haar toetsbeleid. Welke visie heeft de school op haar toetsbeleid, hoe gaat men zorgen voor samenhang tussen alle leerwegen en vaksecties en hoe gaat de school het toetsbeleid structureel inbedden in de PDCA -cyclus? ²⁾ Als daar duidelijkheid over bestaat, kan de visie op het toetsbeleid vervolgens uitgewerkt worden in

regelingen en protocollen, zoals overgangsnormeringen, op- en afstroomprocedures, herkansingen, toetsmatrijzen en dergelijke. Op deze manier richt het toetsbeleid zich op alle facetten van de toetsing: de kwaliteitseisen die worden gehanteerd, de methoden en instrumenten die worden gebruikt, de deskundigheid van de actoren die bij de toetsing zijn betrokken, procedures om de kwaliteit bij elke stap te garanderen en de organisatie om de toetsing in samenhang te realiseren. Onderstaand figuur brengt deze integraliteit in beeld.

Het invoeren van een integraal toetsbeleid vraagt van scholen een investering in tijd en professionaliteit. Dat rechtvaardigt de vraag wat de meerwaarde is van een integraal toetsbeleid voor de school. De volgende argumenten geven hierover uitsluitel.

Instaan voor de kwaliteit van het diploma

Het is in het belang van de leerling, ouders, de vervolgoopleiding (mbo) en van de vmbo-locatie zelf, dat de school kan instaan voor het verstrekte diploma. Daarvoor is het nodig dat alle toetsen en de afname daarvan betrouwbaar en valide zijn. Dat geldt voor schriftelijke toetsen, voor werkstukken

¹⁾ Zie 'Startpunt Kwaliteitsverbetering GL', AOC Raad, 2011.

²⁾ Het gaat hier om de Plan, Do, Check, Act cyclus, een belangrijk onderdeel van het kwaliteitszorgbeleid in een school.

“Als leerlingen naar de bovenbouw komen, schrik je soms van de cijfers. Daarom nemen we de toetsing in de onderbouw ook onder de loep. Hoe komen cijfers tot stand? Een PTO (Programma voor Toetsing Onderbouw) is nu in ontwikkeling. Het uiteindelijke doel is dat de kerndoelen werkelijk getoetst worden.”

en praktijktoetsen. Kwaliteit van de toetsing blijkt bijvoorbeeld uit het synchroon lopen van de prestaties van leerlingen bij schoolexamen (SE) en centraal examen (CE). Daarvoor is het nodig dat de leerling bij het SE op een realistische manier de maat genomen wordt, gebaseerd op de eindtermen van de leerweg die de leerling gevolgd heeft.

Rendement van opleidingen versterken

Een goede determinatie gedurende de opleiding leidt er toe dat leerlingen geplaatst worden in een leerweg die bij ze past. In die leerweg hebben ze de meeste kans op het behalen van een diploma. Vanuit een integraal toetsbeleid worden toetsen ontwikkeld voor de eindtermen van elke leerweg zodat leerlingen op het juiste niveau getoetst worden. Determinatie wordt dan gebaseerd op de juiste informatie. Een cyclische manier van werken helpt de school om periodiek te evalueren waar leerprestaties achter blijven of waar toetsen onvoldoende een beeld geven van het werkelijke niveau van leerlingen. Met betrouwbare toetsen vanaf het begin van de opleiding is de kans het grootst dat de leerling in een passende leerweg terecht komt en inderdaad het diploma haalt.

Verbeteren en verantwoorden

De invoering van integraal toetsbeleid zorgt ervoor dat de toetsing de belangrijke plaats in de school krijgt die het verdient. Dat brengt rust in de school en maakt aan alle betrokkenen duidelijk wat er van hen verwacht wordt. Het invoeren van integraal toetsbeleid zorgt ervoor dat de toetsing en examinering structureel en cyclisch wordt aangepakt. Dit leidt ertoe dat de school en alle betrokkenen het proces continu evalueren en zo zichzelf en het toetsbeleid steeds verder verbeteren. Daarnaast biedt het integraal toetsbeleid een raamwerk waarmee de school zich intern (naar bestuur) en extern (naar de Inspectie) kan verantwoorden over de kwaliteit van de examinering. Bij

verantwoorden gaat het allereerst om het aantal diploma's dat een school verstrekt heeft en de verschillen tussen het SE en het CE. Met behulp van het integraal toetsbeleid maakt de school duidelijk hoe gewerkt wordt aan de kwaliteit van de toetsing en hoe in de borging van de kwaliteit voorzien is. Evaluaties laten zien of de school het opgestelde toetsbeleid inderdaad volgens plan uitgevoerd heeft en waar verbeteracties nodig zijn en ondernomen worden. Dat geeft toezichthouders het vertrouwen dat de school serieus werk maakt van de examinering!

1.2 Het nut van de Toetscyclus

Om de toetsing en examinering bij vmbo-groen te kunnen versterken, is een structurele en integrale aanpak nodig. De Toetscyclus is een handreiking om tot z'n structurele aanpak te komen. Het laat de stappen zien die samen het integraal toetsbeleid vormen.

De Toetscyclus zorgt voor een **structurele** aanpak, omdat met de Toetscyclus de toetsing één van de pijlers wordt waar het onderwijs van vmbo-groen op gebaseerd is. De toetsing is goed verankerd in het beleid, de organisatie van de school, de jaarplanning, in de scholing van docenten en in de PDCA-cyclus. Het hanteren van de Toetscyclus door de school zorgt er tevens voor dat de toetsing en examinering **integraal** worden aangepakt, omdat de toetsing voor alle leerwegen en opleidingsfasen in samenhang geplaatst wordt. Werken met de Toetscyclus zorgt er voor dat de toetsen in de school op een consistente en transparante wijze vorm krijgen, omdat bij alle toetsen gebruik gemaakt wordt van dezelfde formats en procedures. Die formats en procedures worden opgesteld voor de gehele school en periodiek geëvalueerd en bijgesteld. Docenten die een zelf-

“We hebben de Toetscyclus gevuld met ons eigen materiaal: zoals het PTO en de toetsmatrijzen die al aanwezig zijn. We gaan de cyclus gebruiken om vanaf het begin van de opleiding tot het examen de toetsing goed te borgen. Dat hebben we dan niet alleen voor ons zelf duidelijk, maar kunnen we ook aan externen en nieuwe docenten laten zien.”

“We gaan alle aspecten van de Toetscyclus inzetten om ons toetsbeleid te versterken. We beginnen met onze visie. We zetten in vakwerkplannen leerlijnen uit. Dan komen PTA en PTO. We gaan strakker om met het benutten van een toetsmatrijs. We scheppen helderheid over de kerndoelen en gaan vandaaruit toetsen construeren en ze vaststellen. Ook de uitvoering van de examens houden we tegen het licht.”

de vak geven of in een zelfde leerweg werkzaam zijn, maken afspraken over de hoeveelheid en de inhoud van de toetsen en werken met gezamenlijk ontwikkelde toetsen.

De Toetscyclus kent drie belangrijke uitgangspunten:

1. **Het startpunt: het eigen toetsbeleid.** Om tot samenhang en transparantie te komen is het nodig dat elke vmbo-locatie beschikt over een expliciet toetsbeleid, over een gedragen PTA voor de bovenbouw en eveneens over een PTO voor de onderbouw. Elke school heeft een set van handvatten, procedures en methodieken nodig voor de constructie van de toetsen. Ook voor de uitvoering van de examens zijn duidelijke procedures nodig.
2. **De aanpak: gestructureerd volgens de PDCA-cyclus.** Toetsbeleid opstellen is één ding, het consequent uitvoeren door alle betrokkenen is een tweede. Daarom is het nodig de examinering te borgen in een cyclisch kwaliteitszorgsysteem.
3. **De cultuur: professionaliteit en gezamenlijke betrokkenheid.** Bij examinering hebben alle betrokkenen in de school een rol: de docenten, de vaksecties en de leidinggevenden. Voor een kwalitatief goed toetsbeleid is het nodig dat alle betrokkenen, passend bij hun rol, beschikken over de benodigde deskundigheid. Verder is er een cultuur nodig waarin alle betrokkenen zich bewust zijn van het belang van de kwaliteit van de toetsing en examinering en zich daar ook voor in willen zetten.

Vanuit deze drie uitgangspunten is de Toetscyclus ontwikkeld. Het biedt een kader aan de groene vmbo's om hun ambities ten aanzien van de examinering te realiseren.

Werken met de Toetscyclus kan als volgt omschreven worden:

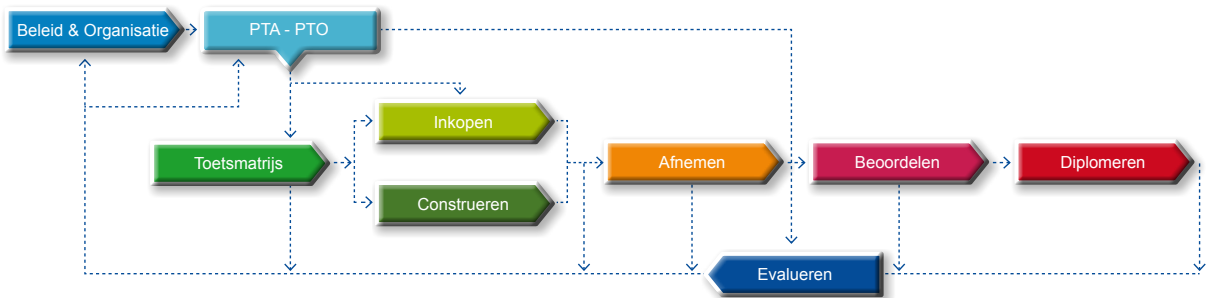
De Toetscyclus is een instrument dat cyclisch – bijvoorbeeld jaarlijks of per toetsperiode – doorlopen wordt om:

- de toetsing en examinering van eindtermen, competenties en kerndoelen in onderbouw en bovenbouw integraal en structureel aan te sturen,
- als een samenhangend proces van beleidsvorming, toetsconstructie, toetsuitvoering en evaluatie te functioneren,
- continue verbetering van toetsproducten, procedures en processen te bewerkstelligen,
- bestuur, schoolleiding en docenten op deskundige wijze een rol te laten vervullen,
- met als resultaat betrouwbare diploma's uit te reiken en het rendement van opleidingen te verhogen.

De Toetscyclus kent negen verschillende stappen. Het schema hiernaast geeft deze stappen weer (zie ook de digitale Toetscyclus op de website van de AOC Raad ³⁾). In bijlage 1 wordt iedere stap verder uitgewerkt in taken, verantwoordelijkheden en te nemen acties. De negen stappen van de Toetscyclus zijn te clusteren tot vier belangrijke bouwstenen (zie hoofdstuk 2 voor de nadere uitwerking):

- Beleid en organisatie van het toetsbeleid (de lichtblauwe blokken);
- Constructie en vaststellen van toetsen (de groene blokken);
- Uitvoering van de toetsing (de oranje/rode blokken);
- Evaluatie (het donkerblauwe blok).

³⁾ Op de website van de AOC Raad (<http://toetskwaliteit.toetsplaza.nl/>) staat de digitale versie van de Toetscyclus. Voor elke fase in de cyclus laat de digitale Toetscyclus zien wat er nodig is voor het voorbereiden, uitvoeren, controleren en opleveren van het gewenste resultaat. Via doorklikopties laat de digitale Toetscyclus zien wie wat moet doen bij iedere stap in het proces. Tevens biedt de digitale versie ondersteunende documenten en instrumenten waarmee scholen zelf met de cyclus aan de slag kunnen gaan.

De Toetscyclus laat deze vier bouwstenen in hun onderlinge samenhang zien:

- **Beleidsvorming:** Om de examinering goed te laten verlopen, heeft een school duidelijke kaders nodig zodat iedereen weet wat de visie van de school is en wat de uitgangspunten en de afspraken ten aanzien van de examinering en de toetsing zijn. De Toetscyclus biedt de bouwstenen voor de beleidsvorming. Alle facetten van het toetsbeleid zijn in de Toetscyclus benoemd. De stappen van plan, do, check, act (PDCA) liggen aan de cyclus ten grondslag.
- **Werken met betrouwbare toetsen:** Betrouwbare toetsen ontstaan in een gecontroleerd proces van toetsconstructie door bekwame toetsconstructeurs en vaststellers. De Toetscyclus plaatst de toetsconstructie tussen de ontwikkeling van het toetsbeleid en de uitvoering van de toetsen. Een betrouwbare toets voldoet aan vooraf opgestelde criteria die verankerd zijn in het beleid. Bij de toetsconstructie zijn altijd meerdere docenten en een toetscommissie betrokken. Dat geldt voor de methodegebonden toetsen en voor de toetsen die de school zelf maakt. Er zijn duidelijke afspraken over welke toetsen afgenomen worden, hoe dat gedaan wordt en hoe de beoordeling plaats zal vinden.
- **Met vertrouwen uitvoeren van de examens:** Met valide toetsen kan de school vol vertrouwen zijn examens uitvoeren. De uitvoering kent op zich weer verschillende stappen die transparant gepland, georganiseerd en geprotocolleerd zijn. Bij alle stappen is communicatie naar alle betrokkenen een aandachtspunt. De kwaliteitseisen van deze stappen zijn geborgd in een Handboek Examinering.
- **Evaluatie voor continue verbetering:** Aangezien de Toetscyclus laat zien wat er allemaal komt kijken bij toetsing, komt tevens in beeld waar evaluatie zich op dient te richten.

De kern vormt de evaluatie van de uitgevoerde toetsen zelf (product en proces). Hier ligt een belangrijk raakvlak tussen het toetsbeleid en opbrengstgericht werken. Pas als met betrouwbare toetsen gewerkt wordt en daardoor een reëel beeld ontstaat van de prestaties van leerlingen, kan OGW immers daadwerkelijk effectief zijn. Daarnaast is evaluatie nodig van het proces van toetsconstructie en vaststelling en van het beleidsproces (doen we de dingen goed). Tenslotte is periodiek een evaluatie van het gehele integrale toetsbeleid aan de orde (doen we de goede dingen).

Het voorgaande laat zien dat de verschillende onderdelen van de Toetscyclus niet los van elkaar staan en dat er voor het succesvol inrichten van ieder onderdeel steeds nauwe samenwerking nodig is tussen alle betrokkenen. De Toetscyclus is dan ook zo ingericht dat iedereen zijn rol kan nemen bij de examinering (zie ook het schema in bijlage 4):

- *het bestuur:* aanwijzingen geven voor het toetsbeleid en dat beleid vaststellen;
- *de schoolleiding van de locatie:* opstellen van toetsbeleid, vaststellen PTA en PTO en de evaluatie van de Toetscyclus en van het beleid als geheel;
- *de vaksecties:* opstellen en evalueren van PTA en PTO;
- *de toetscommissie:* organiseren, bewaken en evalueren van de toetsconstructie en de vaststelling;
- *de constructeurs en vaststellers:* maken van toetsen en het vaststellen daarvan;
- *de examinatoren:* afnemen van de toetsen en het beoordelen daarvan;
- *de examencommissie:* organiseren, bewaken en evalueren van de uitvoering en borgen van de examinering en de daarbij behorende taken.

Intermezzo: Schoolportret 1

Beginnen met de toetsconstructie en dat vervolgens verankeren in beleid

“Je moet eerst een urgentiegevoel stimuleren om de examinering te versterken.”

De ambitie

De aanleiding voor het project toetsbeleid is de beoordeling van de Inspectie dat de school zwak is. Ook liep het leerlingenaantal terug. Er is een interim directeur aangesteld die de opdracht heeft over de volle breedte de kwaliteit te verhogen; het toetsbeleid is één van de aandachtspunten. De school wil in het kader van zijn project toetsbeleid het PTA (Programma voor Toetsing en Afsluiting) verbeteren en de constructie professionaliseren om zodoende tot betrouwbare toetsen te komen.

Als met de nieuwe werkwijze ervaring opgedaan is zal deze vastgelegd worden in een toetsbeleidsplan van de locatie.

Uitgangssituatie

Het was op deze school gebruikelijk dat iedere docent veel ruimte had om examens te maken naar eigen inzicht. In enkele secties was er daarbij wel afstemming en samenwerking tussen docenten. Onder leiding van de directeur is er een ontwikkeling in gang gezet naar een meer open aanspreekcultuur. Het streven is om die cultuur verder te versterken en open te staan voor feedback. De directeur heeft een belangrijke rol in het project toetsbeleid op zich genomen. Er is bij hem een duidelijk urgentiegevoel om de examinering te versterken. In zijn stijl van leidinggeven legt de directeur het accent op stimuleren. Hij is erop uit om een cultuurverandering in de school te bewerkstelligen en stelt daarbij concrete doelen en kaders.

De aanpak

De aanpak van het project toetsbeleid is ingebed in bredere schoolontwikkeling op basis van een integraal actieprogramma. Het integrale programma is opgezet nadat eerst een externe audit (teamfoto, nulmeting) is gemaakt van de school zodat alle betrokkenen goed in beeld kregen waar de schoen wringt. De school werkt met acht zogenaamde actieclusters, waar ook het project toetsbeleid onder valt. Er zijn werkgroepen voor de clusters en maandelijkse bijeenkomsten van het hele team waar de voortgang wordt gepresenteerd. Het project toetsbeleid richt zich in eerste instantie op de fase constructie en vaststellen. Vanuit een groeimodel wordt op basis van opgedane ervaringen stap voor stap toegewerkt naar een structureel toetsbeleid.

In het schooljaar 2011/2012 werkt de school met de volgende fasering:

Startfase:

- Uitwerken van een plan van aanpak.
- Kick-off voor het personeel tijdens enkele workshops over betrouwbare toetsen op een studiedag ten behoeve van het brede veranderprogramma.

Ontwerpfase:

Al doende ontwikkelen is het adagium van de directeur. Hij werkt met de examenexpert concreet te ondernemen stappen uit en hanteert een planmatige aanpak. Beide focussen op het realiseren van een realistisch en kloppend PTA en toetsen van goede kwaliteit. Deze aanpak heeft geleid tot een gedegen werkwijze die na een eerste proefronde is vastgesteld in een stappenplan.

Stappenplan constructie en vaststellen toetsen

- Publicatie van een kalender voor het vaststellen van het PTA en alle examens.
- Samen met de vakgroepvoorzitters opstellen van een PTA format, een toetsmatrijs en een checklist om toetsen te controleren.
- De vakgroepvoorzitters leveren op datum (x) een overzicht aan van de examens die zij in het PTA plaatsen. Zij zetten hun handtekening en bevestigen daarmee dat de toetsen daadwerkelijk uitgevoerd zullen worden en de eisen dekken. Ook alle betrokken docenten zetten hun handtekening. Het PTA is zodoende geactualiseerd volgens de meest recente eindtermen en syllabus.
- Op datum (y) en ruim (6 weken) voordat de toetsen gehouden worden, leveren de vakgroepvoorzitters alle toetsen/examens van de bovenbouw aan voor de volgende periode. Bij het opstellen van de toetsen maken docenten gebruik van een toetsmatrijs. Zij leren al doende hoe je daar mee kunt werken.
- De projectleider/examenexpert verdeelt de toetsen over docenten die als constructeur de toetsen gaan checken. De docent die de controle uitvoert, is niet de schrijver van de toets. De constructeurs gebruiken allemaal dezelfde checklist. Het gaat (in eerste instantie) om een check op formele aspecten. Dat leidt tot verbetervoorstellen die daadwerkelijk doorgevoerd zijn.
- De examenexpert doet een steekproef uit de toetsen die de constructeurs goed gekeurd hebben. De expert checkt deze toetsen op inhoud en de constructeur past de toetsen op basis daarvan aan.
- De examencommissie stelt de toetsen uiteindelijk vast.
- Alle toetsen worden afgenomen (ook als bekend is dat zij nog niet betrouwbaar zijn).
- Van de toetsen die goedgekeurd zijn, vindt een evaluatie van de leerlingresultaten plaats. Dat leidt tot verbetervoorstellen.
- De toetsen die niet aan de kwaliteitseisen voldoen worden voor de volgende examenperiode bijgesteld of vervangen. Het is geen vrijblijvende zaak; de directeur houdt strak in de gaten of dat daadwerkelijk gebeurt.

Wijze van organiseren

De locatiedirecteur en een examenexpert nemen het voortouw. Bij de start van het project zetten zij er op in om docenten wakker te schudden en betrokkenheid te creëren. De directeur zet heel concrete doelen neer en een tijdspad waar iedereen zich aan dient te houden. De examenexpert vervult de rol van projectleider. Binnen de examencommissie focust de examenexpert vooral op de constructie en vaststelling van de toetsen. Bij de uitvoering van het constructiewerk neemt de vaksectievoorzitter het voortouw. De examenexpert coördineert het vaststellen.

Stand van zaken en vervolg

Docenten hebben aanvankelijk de aanpak als 'hard' ervaren en dat leverende weerstand op. Toch hebben alle betrokkenen uiteindelijk mede dankzij de duidelijke opdracht die zij kregen (top down) hun taken ter hand genomen. Er is op basis van de ervaringen nu enthousiasme voor de werkwijze ontstaan. En wat nog belangrijker is: de prestaties van leerlingen zijn dit jaar omhoog gegaan, mede doordat alle docenten actief met de examinering bezig zijn geweest. De gestructureerde aanpak geeft rust. Zorgen zijn er wel over de

hoeveelheid werk dat het op deze wijze borgen van de kwaliteit met zich mee brengt. Betrokkenen zijn nog niet gewend dit in hun takenpakket een plaats te geven.

De school is van plan voort te gaan op de ingeslagen weg zodat alle toetsen op termijn betrouwbare toetsen zijn en de gehanteerde werkwijze een nieuwe routine is geworden. Ook zal er nog verdere professionalisering van toetsconstructeurs en vaststellers plaatsvinden. De bedoeling is om in de volgende ronde docenten van andere locaties van het eigen AOC te betrekken bij het checken van de toetsen. De school gaat nu aan de slag met een PTO voor de onderbouw. De toetsen voor de onderbouw zullen vervolgens aan de hand van dezelfde procedures ontwikkeld en geborgd worden. Bovendien wordt in 2012/13 op basis van de opgedane ervaringen met constructie een toetsbeleidsplan opgesteld. De Toetscyclus zal daaraan ten grondslag liggen. Daarop vooruit lopend zijn de instrumenten die de school hanteert, zoals toetsmatrijzen en checklisten, al in de digitale Toetscyclus geplaatst. De inzet is om (vervolgens) ook toetsbeleid voor het gehele AOC te ontwikkelen.

“Het beleid bouwen we stapsgewijs op. Concentrisch werken en cyclisch. We passen steeds aan op basis van ervaringen. Er is nu in het wekelijkse bulletin vastgelegd hoe we met PTA, toetsconstructie en evaluatie van uitgevoerde toetsen werken. Dat is dan weer een stukje beleid. We hanteren een stap voor stap aanpak die erop gericht is de club docenten mee te nemen in het proces. Daarbij is het de kunst om docenten te vitaliseren, energie uit het team te halen en die om te zetten in actie. Als er energie is, valt het zorgen voor de basiskwaliteit niet meer zo zwaar. Daarnaast hebben we gericht gestuurd op kwaliteit. Waar de toetsen niet aan de kwaliteitseisen voldoen, wordt eerst met zachte hand ingezet op verbetering. Als een docent aangeeft de constructie van toetsen niet te kunnen realiseren, zoeken we een oplossing door bijvoorbeeld iemand anders de toets te laten maken. Als dat niet werkt, is de directeur achter de hand voor een meer harde aanpak.”

de praktijk

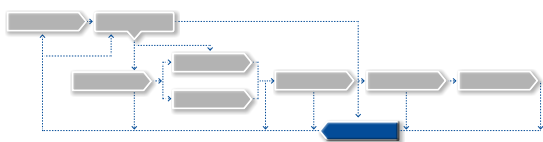
De Toetscyclus laat in al zijn eenvoud alle aspecten van de toetsing en examinering in samenhang zien. Het is een cyclus waar de school bij elke gewenste stap op in kan steken. Er zijn scholen die bij de kwaliteitsslag van hun toetsing en examinering beginnen bij het beleid (zie schoolportret 2 en 3), terwijl anderen beginnen bij de toetsconstructie in de praktijk (zie schoolportret 1). Van belang is wel dat uiteindelijk alle elementen van de cyclus uitgewerkt worden en in een continu ontwikkel- of verbeterproces opgenomen worden.

In het vorige hoofdstuk is de Toetscyclus kort gepresenteerd. Dit hoofdstuk gaat dieper in op de verschillende onderdelen van de Toetscyclus. In bijlage 1 en op de website van de AOC Raad (<http://toetskwaliteit.toetsplaza.nl>) wordt ieder onderdeel nader uitgewerkt in stappen met taken, hulpmiddelen en resultaten. Omdat het aspect evaluatie een belangrijk en vast aspect is van ieder onderdeel van de Toetscyclus, wordt dit niet apart besproken, maar is het opgenomen bij elk onderdeel. Zo wordt bij elk onderdeel ook cyclisch gewerkt volgens het stramien: plan, do, check, act (de PDCA-cyclus). Daarnaast worden waar mogelijk per onderdeel instrumenten gepresenteerd die in de pilots zijn ontwikkeld. Deze instrumenten worden nader uitgewerkt in de bijlagen.

"We hebben nog niet bepaald of het AOC-brede toetsbeleid een beleidskader is waar het CvB mee gaat sturen of dat het meer een servicedocument voor de locaties is. In ieder geval is het de bedoeling dat elke locatie onder de paraplu van dit beleidskader tot een eigen toetsbeleidsplan komt."

"Het is zinvol een aparte toetscommissie in te stellen. Een deel van de taken van de examencommissie kan naar de toetscommissie, zoals het procedureel bewaken dat alle stappen bij constructie en vaststellen gezet worden. Ook het inhoudelijk vaststellen van de toetsen hoort daar bij."

gecontroleerd en vastgesteld, bijvoorbeeld door de directeur. De examensecretaris zorgt ook voor een passende archivering van het PTA en PTO.

Evaluatie van beleid en organisatie

Periodiek vindt een evaluatie van het integrale toetsbeleid plaats. De uitgangspunten en kaders uit het toetsbeleidsplan worden tegen het licht gehouden, bezien wordt of ze in de praktijk geëffectueerd zijn en of ze voldoen. Ook de organisatorische inrichting van de toetsing en examinering wordt periodiek geëvalueerd. Zijn de taken en rollen in voldoende mate en transparant belegd en is de organisatie werkbaar? Bovendien vindt periodiek een evaluatie plaats van het PTA en van het PTO. Het gaat dan bijvoorbeeld om vragen als: was het PTA/PTO werkbaar, bevatte het voldoende concrete aanwijzingen? Is het proces van opstelling van het PTA/PTO goed verlopen? Hebben alle betrokkenen zich aan de aanwijzingen uit PTA/PTO gehouden? Deze evaluaties zorgen er voor dat de kwaliteit van het toetsbeleid wordt geborgd.

De hoofdlijnen voor de aanpak van deze evaluaties zijn opgenomen in het toetsbeleidsplan. De school werkt ze verder uit, bijvoorbeeld in een kwaliteitshandboek examinering. De evaluaties van het beleid zijn verankerd in de PDCA-cyclus. De inzichten waar de evaluatie toe leidt, vinden hun weerslag in verbeterpunten en in een plan om de verbeteringen te realiseren.

Instrumenten uit de pilots

Meetlat Toetscyclus

Voorafgaand aan het opstellen van een toetsbeleidsplan kan het zinvol zijn om eerst gezamenlijk vast te stellen hoe het staat met het toetsbeleid in de school: wat gaat al goed en waar liggen nog verbeterpunten? Met behulp van de Meetlat Toetscyclus (bijlage 2) kan de school de huidige situatie in kaart brengen.

Checklist toetsbeleidsplan

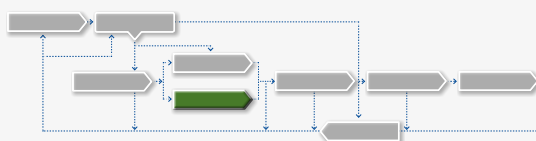
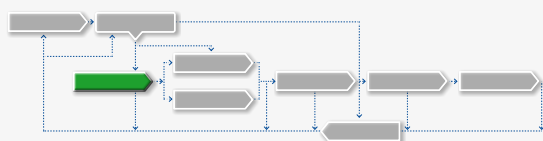
In bijlage 3 is een aangeklede inhoudsopgave voor een toetsbeleidsplan opgenomen. De Toetscyclus vormt het vertrekpunt van de inhoudsopgave. De checklist biedt structuur aan zowel de discussie over het beleid als het uitwerken van die discussie in het toetsbeleidsplan.

Handreiking organisatie toetsbeleid

Bij de kwaliteitsslag in de toetsing en examinering met behulp van de Toetscyclus hebben vele actoren in de school een rol. In bijlage 4 is een handreiking te vinden waarmee de school zelf kan bepalen welke taken men bij de examencommissie wil beleggen, welke bij de toetscommissie en welke bij de vaksectie of bij de schoolleiding. Het plaatje in deze bijlage brengt deze organisatie op een overzichtelijke manier in beeld.

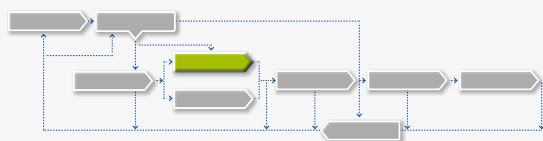

2.2 De groene blokken: Constructie en vaststellen van toetsen

Toetsmatrijs opstellen

Bij elke toets is een toetsmatrijs nodig om te garanderen dat de toets daadwerkelijk datgene meet wat de bedoeling is. Zo ontstaat zekerheid dat inderdaad alle eindtermen, competenties en kerndoelen gedekt zijn. Uitgaande van PTA of PTO wordt de toetsmatrijs gemaakt en formeel vastgesteld. Bij het opstellen van de matrijs maakt de constructeur gebruik van de syllabus en het examenprogramma voor het betreffende vak. Nadat de toetsmatrijs opgesteld is, controleert een vaststeller de matrijs. Pas daarna wordt deze formeel vastgesteld. De examensecretaris archiveert de toetsmatrijs.

Methode-gebonden toetsen of zelf construeren

Het is belangrijk om een expliciete keus te maken voor methode-gebonden toetsen of voor het zelf construeren van toetsen. Ook de methode-gebonden toetsen moeten aan de vereiste kwaliteitseisen voldoen. Als de school of een vaksectie voor methode-gebonden toetsen kiest, dienen deze eerst gecheckt te worden met behulp van de toetsmatrijs. Daarna worden de methode-gebonden toetsen eventueel bijgesteld en formeel vastgesteld.

Constructie en vaststelling van toetsen

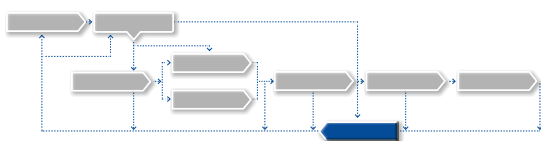
Met een goed geolied proces van constructie en vaststelling van toetsen garandeert de school dat de toetsen valide, betrouwbaar, objectief en transparant zijn. Bij voorkeur maken gekwalificeerde constructeurs de toetsen en worden de toetsen vastgesteld door de vaststellers. Dit zijn twee belangrijke en verschillende rollen:

- De toetscommissie geeft opdracht aan de constructeurs op basis van een planning. De constructeurs (docenten) nemen het PTA/PTO, de toetsmatrijs en natuurlijk het examenprogramma en de syllabus als vertrekpunt.
- Een vaststeller controleert vervolgens de concepttoets aan de hand van een checklist. Dit is een andere docent dan degene die de toets maakt. De vaststeller is bevoegd om de toets goed te keuren.

Pas nadat deze vastgesteld is, kan de toets ingezet worden. De examensecretaris archiveert de toets of het examen.

“We zetten de vaksecties in. De voorzitter coördineert het construeren en borgen van de toetsen in PTA en PTO. De toetscommissie regelt wie een toets construeert en vaststelt. Al deze stappen zijn benoemd.”

“We werken nu voor het eerst met een systematische check op de kwaliteit van de toetsen. We doen die check zelf. In de volgende ronde gaan we ook docenten van andere locaties van ons AOC bij de check betrekken.”

Evaluatie van constructie en vaststellen

Periodiek vindt een evaluatie plaats van het constructie- en vaststellingsproces. De hoofdlijnen van de evaluatie van constructie en vaststellen zijn opgenomen in het toetsbeleidsplan en de uitwerking wordt beschreven in het kwaliteitshandboek examinering. Daarmee wordt de kwaliteit van constructie en vaststelling geborgd. Met de rolverdeling tussen constructeur en vaststeller is al een check ingebouwd. De vaststeller checkt immers of de toets voldoet; vervolgens vindt bijstelling plaats. Daarnaast richt de evaluatie zich vooral op het proces van constructie en vaststellen. Het gaat er bijvoorbeeld om of de toetsmatrijs en de diverse checklisten daadwerkelijk gebruikt zijn, of ze in het gebruik voldeden, of de organisatie van de constructie goed verlopen is, of alle examens inderdaad door een vaststeller zijn gecontroleerd, of de constructeurs en vaststellers voldoende toegerust zijn voor hun taak. De toetscommissie analyseert de uitkomsten van deze evaluatie, destilleert er verbeterpunten uit en stelt indien nodig een verbeterplan op.

Instrumenten uit de pilots

Tips per leerweg bij het construeren van het schriftelijk en praktijkschoolexamen

Om constructeurs houvast te geven bij de constructie van toetsen, is als aanvulling op de toetsmatrijs een handreiking met kenmerken van goede schoolexamens een bruikbaar hulpmiddel. Vanuit verschillende perspectieven biedt deze handreiking normen voor betrouwbare toetsen. De handreiking is opgenomen als bijlage 5.

Format toetsmatrijs

Om hun werk goed te kunnen doen, hebben de constructeurs een toetsmatrijs nodig. De kern van de toetsmatrijs vormt informatie over de eindtermen die getoetst zullen worden en het niveau waarop dat zal gebeuren. Daarnaast bevat de toetsmatrijs een omschrijving van onder meer het vak, de weging en de cesuur. Twee voorbeelden van een format toetsmatrijs zijn opgenomen in bijlage 6.

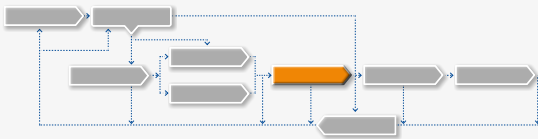
Checklist vaststellen schoolexamen

Nadat de constructeurs hun werk gedaan hebben, gaan de vaststellers aan de slag. Zij controleren of het examen alle verplichte elementen bevat, of het de eindtermen dekt en of het op het juiste niveau opgesteld is. Om te zorgen dat elke vaststeller dat op een gelijke manier doet, wordt de checklist vaststellen van schoolexamens ingezet. Deze is opgenomen als bijlage 7.

→ Het intermezzo ‘De constructie en vaststelling van een goede toets’ geeft constructeurs en vaststellers inzicht in de werkzaamheden die zij moeten uitvoeren om tot een goede toets te komen.

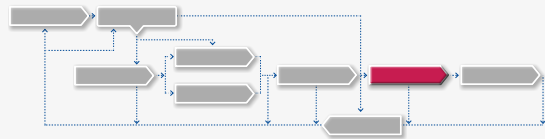

2.3 De oranje-rode blokken: Uitvoering van de toetsing

Organisatie en afname van (vastgestelde) toetsen

Om de kwaliteit van de examens te waarborgen, is het nodig dat ook de afname een goed gestroomlijnd werkproces is. Dat staat niet op zichzelf, maar is afhankelijk van de uitkomst en de kwaliteit van het proces van constructie/vaststelling dat aan de cyclus voorafgaat. De examensecretaris, de examinator en surveillant voeren in goede samenwerking de afname uit. De examensecretaris is veelal de regisseur van dit proces. De secretaris zorgt er voor dat de planning duidelijk is en dat betrokkenen (docenten en examinatoren) geïnformeerd zijn. De secretaris zet de toetsen klaar voor de afname en zorgt er voor dat de formele documenten – zoals het 'Protocol afname' en het 'Formulier evaluatie afname' – tijdens de afname beschikbaar zijn. De examinator zorgt dat de locatie waar de afname plaats zal vinden gereed is. Ook geven de examinatoren de laatste instructies aan betrokkenen, onder wie de leerlingen. Zij controleren of alles in orde is voordat de toets begint.

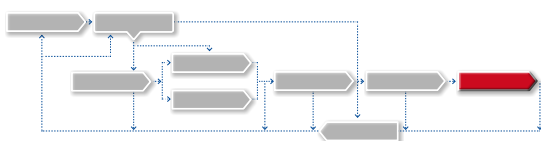
Het beoordelen van de afgenomen toetsen

Een examinator beoordeelt het afgelegde examen. Daarbij gebruikt de examinator het correctievoorschrift en de beoordelingslijst (met een cesuur) die deel uitmaken van de complete toets. Zowel bij schriftelijke toetsen als bij praktijktoetsen is een beoordelingslijst beschikbaar. De examensecretaris reikt hen deze documenten aan. De examinator stelt de voorlopige uitslag per leerling vast. De examencommissie (of secretaris) stelt de definitieve uitslag vast, eventueel na aanpassing van de cesuur in geval van calamiteiten.

"We werken nu met minder toetsen dan voorheen. We stoppen meer grote leerstofeenheden in een toets net zoals bij het examen. De voorspellende waarden van het SE neemt zo toe. We toetsen complete eindtermen in een SE. Vroeger werd gedacht: dat geeft te veel stress aan leerlingen maar dat hebben we los gelaten. De stress neemt inderdaad toe; soms is het heel moeilijk voor leerlingen. Maar de voorspellende waarde neemt ook toe."

"Naar aanleiding van de uitkomsten van het SE spreekt de examencommissie soms met individuele docenten. De commissie denkt mee hoe een knelpunt in de prestaties van leerlingen opgelost kan worden. Dan kan bijvoorbeeld tot aanpassingen in de lessentabel leiden."

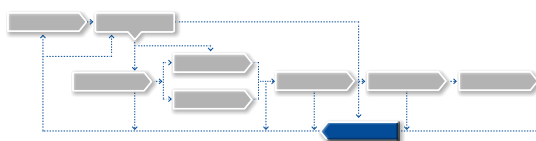

Diplomeren van leerlingen

Ook het diplomeren van leerlingen vraagt een zorgvuldig werkproces. Daarmee laat de school zien dat men ook bij dit (deels administratieve) proces borg staat voor kwaliteit. De examensecretaris voert de regie over dit proces. De secretaris brengt de nodige informatie bij elkaar zoals de uitslagenlijst en de landelijke zak- en slaagregels. Docenten controleren per leerling of alle uitslagen beschikbaar zijn en of hij/zij het diploma behaald heeft. Docenten maken een voorlopig overzicht van de resultaten per leerling en verwerken deze in het diploma. De examensecretaris controleert deze gegevens en archiveert daarna de overzichten van geslaagde en gezakte leerlingen. De directie bepaalt het percentage geslaagde en gezakte leerlingen en informeert de teams/vaksecties over het rendement.

Instrumenten uit de pilots

De pilots hebben bij 'Uitvoeren' geen nieuwe instrumenten geleverd. Verschillende bestaande instrumenten zijn te vinden op <http://toetskwaliteit.toetsplaza.nl/>. Daarnaast hebben de VO Raad en de AOC Raad samen protocollen en checklisten voor de examinering ontwikkeld. Deze zijn te vinden op de website van de VO Raad (www.vo-raad.nl).

Evaluatie van de uitvoering van de toetsing

De hoofdlijnen van de evaluatie van de stappen 'afname', 'beoordeling' en 'diplomering' zijn opgenomen in het toetsbeleidsplan en nader uitgewerkt in het kwaliteitshandboek examinering. De examinator vult na afloop van de afname het 'Evaluatieformulier afname examen of toets' in. Onregelmatigheden worden vastgelegd, zodat deze de volgende keer voorkomen kunnen worden. De examinator evalueert na de beoordeling het gebruik van de examenproducten en stelt een advies op aan de toetscommissie. De examensecretaris en enkele docenten evalueren of het proces van diplomering goed verlopen is: was de benodigde informatie voor het opstellen van het diploma juist en tijdig beschikbaar en zijn alle diploma's eerst gecontroleerd voordat ze definitief geproduceerd zijn? De toetscommissie evalueert op basis van de resultaten van de leerlingen de toetstechnische kwaliteit. De directie, de vaksecties en de teams ontwikkelen op basis van het percentage geslaagde en gezakte leerlingen en het rendement verbetervoorstellen voor onderwijs, toetsing en examinering. De vaksecties analyseren de resultaten van de leerlingen individueel en als groep, maken verbetervoorstellen en passen hun onderwijs en de toetsing aan om betere opbrengsten te bereiken. Tot slot trekt de examencommissie conclusies uit de evaluatiegegevens over de uitvoering van de examens en de werking van de gehele Toetscyclus.

Intermezzo: De constructie en vaststelling van een goede toets of examen

Als constructeur aan de slag met een heldere opdracht

Vertrekpunt is dat er in de school duidelijke afspraken gemaakt zijn over de organisatie en uitvoering van het proces van constructie en vaststellen van toetsen en examens. Deze afspraken zijn verankerd in het toetsbeleidsplan. Een toetscommissie of de examencommissie voert hierbij de regie. Op basis van het PTO/PTA en de ingevulde toetsmatrijs geeft de commissie een heldere opdracht aan constructeurs om specifieke toetsen op te stellen. Daarbij geeft de commissie tevens heel concreet de planning aan. Vervolgens is het de taak van de constructeur om een complete examenset op te leveren die bestaat uit: de ingevulde en vastgestelde toetsmatrijs, een leerlingversie van het examen en een instructie voor de leerling, een beoordelingsmodel, en een instructieblad voor de examinerator/assessor. Hiertoe heeft de constructeur de beschikking over verschillende handvatten.

- In het PTO/PTA zijn de vereiste eindtermen, competenties en kerndoelen van de betreffende leerweg verwerkt. De constructeur vindt er een overzicht van de uit te voeren schoolexamens of toetsen. Per toets zijn in het PTA of PTO aangegeven: de toetscode, de inhoud van de onderdelen uit het examenprogramma (de omvang van de toets), de toetsvorm, de weging, de duur, de beoordelingswijze. In het PTA is ook het aantal toetsen per vak vastgelegd en in hoeverre met methodegebonden toetsen gewerkt wordt.
- De constructeur heeft de beschikking over een vooraf ingevulde én vastgestelde toetsmatrijs voor het betreffende examen of de toets. De ingevulde toetsmatrijs is gekoppeld aan de leerweg. Zowel de PTO-toets als het schoolexamen wordt op basis van een toetsmatrijs geconstrueerd. Een toetsmatrijs is eigenlijk het

recept voor het schoolexamen of de toets. Het is een verdere concretisering van het PTA/PTO. Bij elke toetsvorm of examenvorm hoort een toetsmatrijs beschikbaar te zijn. De constructeur heeft met de ingevulde toetsmatrijs in de hand direct duidelijk uit welke onderdelen de toets is opgebouwd, hoe de afzonderlijke onderdelen ten opzichte van elkaar wegen en welke complexiteit de toets heeft. De toetsmatrijs laat de constructeur zien welke leerinhoud (kerndoelen of eindtermen uit de onder- of bovenbouw) wordt afgetoetst. De constructeur vindt in de toetsmatrijs informatie over:

- de exameneenheden, eindtermen, kerndoelen of competenties uit het PTA/PTO voor deze specifieke toets;
- de onderwerpen die in de toets aan de orde komen;
- het aantal vragen of opdrachten per onderwerp en daarmee de weging per kerndoel;
- het beheersingsniveau dat de leerling dient te laten zien per onderwerp en een daarbij horende nummering van de examenvragen;
- het aantal te behalen punten per onderwerp en een cesuur voor de toets.

→ Zie bijlage 6 voor voorbeelden van toetsmatrijzen.

- De constructeur heeft vooraf inzicht in het lesmateriaal van de betreffende leerweg waarbij de toets hoort en de toetsen of schoolexamens die eerder gebruikt zijn in dit verband. Hij kan hierbij ook gebruik maken van toetsen uit Toetsplaza (<http://toetskwaliteit.toetsplaza.nl>).

Het construeren van de toets of het examen

Alle ingrediënten die al beschikbaar zijn (zie boven), vormen het vertrekpunt voor de constructeur. Het construeren van de toets of het examen bestaat uit de volgende werkzaamheden.

Construeren van de opgaven/vragen

De constructeur werkt de vragen voor de toets of het examen (theorie of praktijk) uit voor leerlingen.

- Vertrekpunt zijn de kerndoelen/eindtermen en de onderwerpen (uit de ingevulde toetsmatrijs). De constructeur maakt bij elk onderwerp een aantal vragen die de doelen dekken en passen bij de leerstof. In de vragen komt duidelijk tot uitdrukking of de leerling kennis of vaardigheden dient te laten zien.
 - De constructeur formuleert vragen op een zodanige manier dat ze passen bij het niveau van de leerweg (BB, KB en GL/TL). Voor een praktijktoets formuleert de constructeur welke vaardigheid de leerling dient te laten zien. Om te zorgen dat de toets past bij de leerweg, is bovendien bij schriftelijke toetsen het taalgebruik van de vragen van groot belang. Als vuistregel geldt dat op het lagere niveau het taalgebruik zo eenvoudig mogelijk dient te zijn (korte en enkelvoudige zinnen). Op het hogere niveau kan de vraag wat uitgebreider geformuleerd worden, met een iets langere zinsbouw en eventueel onnodige informatie zodat de leerling daar zelf de juiste informatie uit moet filteren.
- Zie bijlage 5 voor tips per leerweg bij het construeren van het schriftelijk - en praktijk-schoolexamen.
- Ook zorgt de constructeur ervoor dat de vragen passen bij het beheersingsniveau dat van de leerling gevraagd wordt. Het beheersingsniveau hangt enerzijds af van het te behalen leerdoel: gaat het om reproductieve of productieve kennis of vaardigheden? Anderzijds hangt het ook samen met de leerweg: hoe hoger het niveau hoe meer productieve kennis en vaardigheden van leerlingen gevraagd worden.

- Met behulp van een taxonomie, die een onderwijskundig classificatie biedt van de te bereiken leerresultaten, bepaalt de constructeur het beheersingsniveau per vraag. Een taxonomie maakt onderscheid tussen reproductieve - en productieve kennis en tussen reproductieve - en productieve vaardigheden:
 - *Reproductieve kennis (feitenkennis)*: het reproduceren van feiten zoals over verschillende gewassen, instrumenten en hulpstoffen.
 - *Productieve kennis (inzicht)*: relaties leggen tussen onderdelen van de leerstof, zelf voorbeelden geven, met eigen woorden verwoorden, het antwoord op de vraag is niet letterlijk in de leerstof terug te vinden.
 - *Reproductieve vaardigheden (toepassen in een bekende, vertrouwde context)*: het melken van een koe, het omzetten van een werkwoord in een andere tijd, het maken van een som. De gegevens worden vaak in de vraag al vermeld.
 - *Productieve vaardigheden (toepassen in een nieuwe context)*: het maken van een bloemstuk, het geven van een presentatie of het vinden van een oplossing voor een bepaalde casus met probleemstelling.

De constructeur plaatst elke vraag uit de toets in de taxonomie (het coderen van de vragen). De onderdelen van de praktijktoets worden eveneens in de taxonomie geplaatst. Uiteindelijk beziet de constructeur of er een passende balans is tussen de verschillende type vragen in aansluiting bij de toetsmatrijs. Tot slot plaatst de constructeur de toets of het examen in het beschikbare format dat een standaard voorblad kent waarop vastgelegd wordt om welke toets of examen het gaat.

“Twee jaar geleden zijn we begonnen met een AOC-breed examineringsproject om de kwaliteit van onze schoolexamens te verbeteren. We werken nu met een AOC-breed PTA met afspraken over het maximaal aantal toetsen (6 in leerjaar 3 en 4 in leerjaar 4), het niveau van de toetsen (alle toetsen op het niveau van het examenprogramma) en minder herkansingen. We hebben per vak een vestigingsoverstijgend constructieteam dat een vestigingsoverstijgend schoolexamen maakt. We hebben bovendien ‘keurmeesters’ aangewezen die een rol als vaststeller gaan vervullen. De insteek is dat straks alle schoolexamens worden voorgelegd aan de keurmeesters. Na afname van de toets wordt deze geëvalueerd door leerlingen en door de examinerator. Door deze werkwijze is na twee jaar de toetskwaliteit duidelijk toegenomen. Ook is het besef groeiende bij schoolleiders en docenten hoe belangrijk het is om hierin te investeren. Bovendien draagt deze vestigingsoverstijgende aanpak ook bij aan onderlinge uitwisseling van kennis.”

De instructie voor de leerling opstellen

De constructeur stelt een instructie voor de leerling op met de volgende aandachtspunten:

- Een beschrijving van hoe de toets of het examen verloopt.
- Een overzicht van afspraken en gedragsregels voor de leerling tijdens de toets/het examen.
- Een beschrijving van welke exameneenheden en competenties met deze toets of dit examen beoordeeld worden.
- Een heldere en volledige beschrijving van de condities waaronder de leerling de toets of het examen moet uitvoeren, zoals de hulpmiddelen die de leerling tijdens de toets/het examen mag inzetten.

De instructie voor de examinerator opstellen

De constructeur stelt een instructie voor de examinerator op met de volgende aandachtspunten:

- De wijze waarop de examinerator zichzelf (en de leerling) dient voor te bereiden op de toets/het examen.
- Welke hulpmiddelen de examinerator in mag zetten tijdens de toets/het examen.
- Hoe de examinerator bij een praktijk- of mondeling examen de antwoorden van de leerling op de vragen vast dient te leggen.
- Hoe de examinerator moet handelen bij onverwachte situaties, bijvoorbeeld het blokkeren van de leerling.
- Wie beoordeelt wat en wanneer.

Een beoordelingsmodel, cesuur en normering opstellen

Om er voor te zorgen dat de toets en de daarin opgenomen vragen aansluiten bij de leerdoelen, stelt de constructeur zowel bij een schriftelijke

toets, een vaardigheidstoets als een praktijktoets een beoordelingsmodel op. Vertrekpunt is hierbij weer de ingevulde toetsmatrijs en de uitgewerkte toets. Bovendien maakt de constructeur een specificering van de puntenverdeling die in de toetsmatrijs al gegeven is voor de onderwerpen/vragen die in de toets aan bod komen of de vaardigheden die de leerling dient te laten zien. Hoeveel punten krijgt de leerling voor elk (deel van het) antwoord of voor de getoonde vaardigheid? De constructeur formuleert hier prestatie-indicatoren voor in de vorm van trefwoorden waar de punten aan toegekend worden.

Samenvattend maakt het beoordelingsmodel duidelijk:

- Hoe de antwoorden of de getoonde vaardigheid beoordeeld dienen te worden.
- Waaraan de antwoorden of de getoonde vaardigheid minimaal dienen te voldoen.
- Hoe om te gaan met verkeerde (deel)antwoorden of niet adequate handelingen.
- Hoe de puntenverdeling per onderwerp, vraag of onderdeel van de uitgevoerde activiteit is.
- Welke cesuur toegepast dient te worden.
- Hoe het uiteindelijke cijfer tot stand komt (bijvoorbeeld met behulp van een formule of omzettingstabel).

Conditie voor afname benoemen

De constructeur benoemt, voor zover mogelijk, de condities waaronder de toets of het examen afgenomen wordt. Het is van belang dat de toets door alle leerlingen onder gelijke omstandigheden wordt uitgevoerd. Wat deze omstandigheden zijn, kan per toets en per school verschillen.

Het vaststellen van de toets of het examen

Nadat de constructeurs hun werk gedaan hebben, gaat een andere docent in de rol van vaststeller aan de slag. De vaststeller controleert of de toets of het examen aan alle eisen voldoet. Bij methodegebonden toetsen wordt wat anders te werk gegaan. Eerst controleert de vaststeller de toets/het examen: is de toetsset compleet en voldoet deze aan alle eisen? Daarna gaat eventueel een constructeur aan de slag om de toets aan te passen, waarna de vaststeller de toets controleert en definitief vaststelt.

De vaststeller loopt bij het vaststellen van een toets de volgende punten langs:

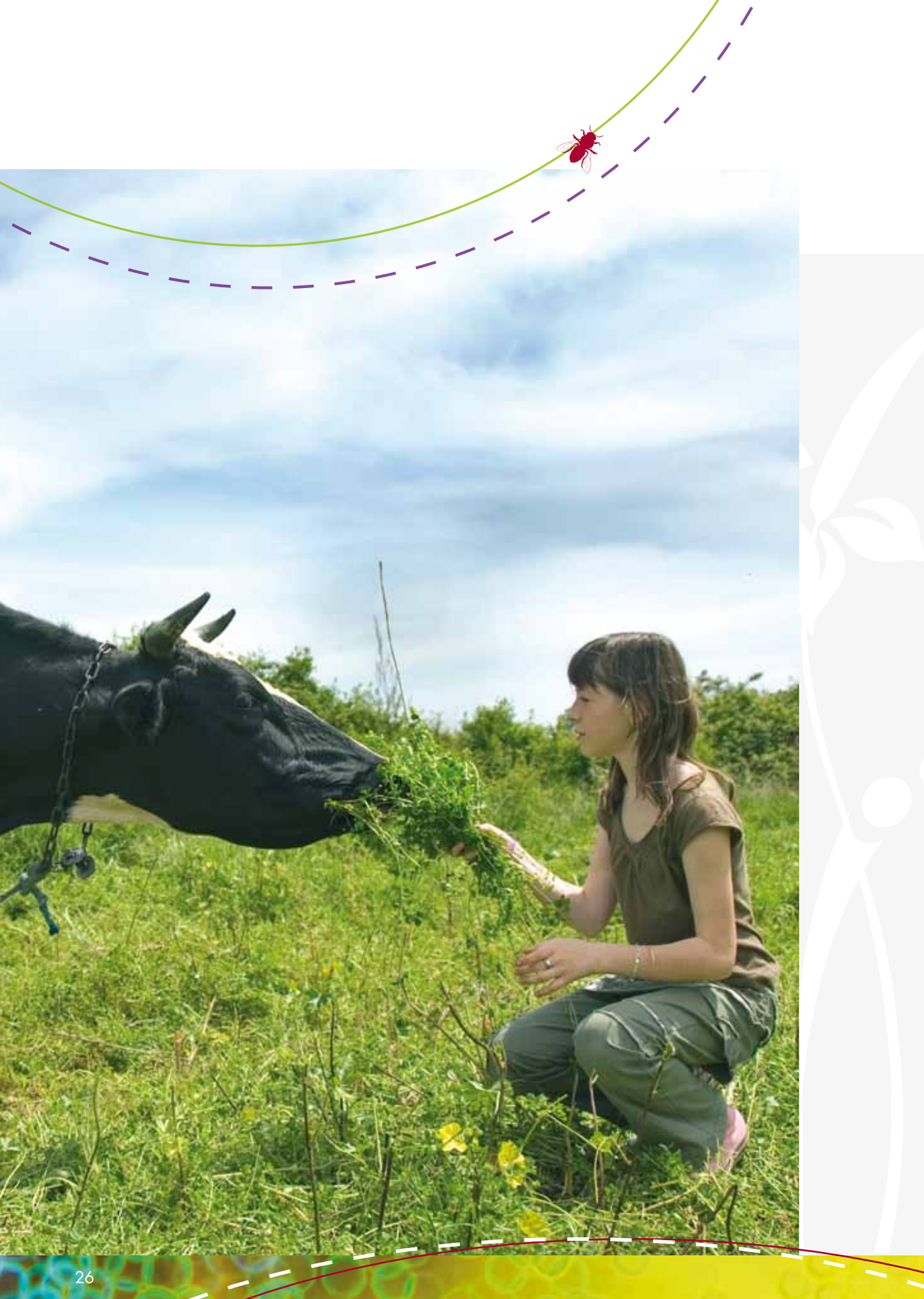
- Is de set compleet: is er een ingevulde en vastgestelde toetsmatrijs, een leerlingenversie en een instructie voor de leerlingen, een beoordelingsmodel (met normering en cesuur) en een instructie voor de examinator?
- Is de toets of het examen opgezet volgens het toetsbeleid van de school zoals beschreven in het toetsbeleidsplan/PTA/PTO?
- Is de toets valide, meet de toets wat hij moet meten: zijn de vragen of de te tonen vaardigheid van voldoende niveau, past de examenform vorm bij de leerdoelen die geëxamineerd worden?
- Is de toets betrouwbaar, onafhankelijk van wie hem afneemt? Dit blijkt uit de eenduidige vragen, de aanwezigheid van een puntenwaardering per vraag, een duidelijke cesuur.
- Is de toets objectief: is het antwoordmodel eenduidig en zijn de puntenwaardering, cesuur en becijfering reëel?
- Is de toets transparant: is er een duidelijk voorblad en een overzichtelijke opmaak?

→ Zie bijlage 7 voor een checklist vaststellen schoolexamen.

De vaststeller rapporteert na de controle zijn bevindingen schriftelijk naar de toetscommissie (met behulp van een format). Vervolgens gaat indien nodig de constructeur opnieuw aan de slag om de toets of het examen te verbeteren. Daarna wordt de toets/het examen aangeboden voor definitieve vaststelling (door de vaststeller en de toetscommissie). Uiteindelijk archiveert de examensecretaris de definitieve set van het examen of de toets.

De evaluatie van de toets of het examen

Nadat de toets of het examen door de leerlingen is gemaakt, wordt gekeken of de toets ook daadwerkelijk goed was. Het gaat om een evaluatie van de toetstechnische kwaliteit. Er wordt bijvoorbeeld een item-analyse gemaakt, waarbij bezien wordt of leerlingen bij een bepaald item allemaal verkeerd geantwoord hebben, inclusief de leerlingen die normaal gesproken goed scoren op een toets. Dit is een indicatie dat het item onduidelijk of niet passend is. Deze analyse kan statistisch onderbouwd worden. Bovendien kan aan leerlingen meteen nadat zij de toets gemaakt hebben een vragenlijst voorgelegd worden. Als zij klachten hebben over een bepaald item of de toets als geheel (bijvoorbeeld: te lang) kan daar in de evaluatie ook naar gekeken worden. Ook informatie uit het Protocol afname of het formulier Evaluatie afname kan zichtbaar maken dat onderdelen van een toets niet voldoen. De evaluatie (op itemniveau) kan er eventueel toe leiden dat een bepaalde vraag buiten de beoordeling wordt gehouden (als deze evident onduidelijk of niet passend is). Tevens wordt de toets op basis van de evaluatie voor een volgende afname aangepast.

De Toetscyclus biedt een kapstok om de ontwikkeling van de toetsing en examinering gestructureerd op te zetten. De vijf pilot-scholen hebben ervaring opgedaan met dat ontwikkelingsproces. Ze laten zien dat het om een ingrijpende ontwikkeling gaat. De pilots hebben ieder een project toetsbeleid opgezet dat is aangestuurd door de schoolleiding. Op basis van hun ervaringen worden in dit hoofdstuk de volgende aandachtspunten bij het opzetten en invoeren van een project toetsbeleid besproken:

- **Uitgangssituatie en toekomstbeeld bepalen.**
- **Gefaseerd plan van aanpak opstellen.**
- **Informerend, betrokkenheid creëren en professionaliseren.**
- **Integraal en samenhangend sturen.**
- **Monitoren van de voortgang.**

3.1 Uitgangssituatie en toekomstbeeld bepalen

De Toetscyclus biedt een kapstok om bij de start van een project toetsbeleid alle aspecten van de uitgangssituatie van de vmbo-locatie in beeld te brengen. Om de interne situatie in beeld te brengen kunnen bijvoorbeeld de directie en het managementteam met behulp van de Meetlat Toetsbeleid een diagnose maken (zie bijlage 2). Daarnaast hoort een analyse van de opbrengsten in onderbouw en bovenbouw bij de interne diagnose. Bij de uitgangssituatie hoort ook een analyse van externe factoren. Betrokkenen zetten zaken op een rijtje als: Wat vraagt de Inspectie van ons? Hoe ziet het landelijke beleid van de overheid er nu en op de middellange termijn uit? Wat zijn de ontwikkelingen rond het toetsbeleid bij de AOC Raad en bij onze collega instellingen? Zo krijgt de school een beeld van dingen die in

de school al goed lopen en vraagstukken die betrokkenen nog ter hand willen nemen.

Op basis van de uitgangssituatie kan de school gaan nadenken over de gewenste situatie. Bij het bepalen van het toekomstbeeld en vervolgens bij het betrekken van alle medewerkers bij het realiseren daarvan helpt het als de urgentie en de visie helder in beeld zijn:

- Bij urgentie gaat het om **externe druk**: bijvoorbeeld een negatieve beoordeling van de Inspectie, teruglopende leerlingaantallen.
- Bij visie gaat het om **interne drang**: welke visie op toetsing en examinering draagt de school uit? Draagt deze visie bij aan het bereiken van de ambitie of is het meer een rem daarop? Hoe ziet een meer effectieve toekomstgerichte visie er uit? Wat is er nodig zodat dit een gedeelde visie wordt?

Vervolgens is de vraag hoe de school het project toetsbeleid wil aanpakken en structureren.

De pilots laten zien dat de effectiviteit toeneemt als het (project) toetsbeleid gekoppeld wordt aan de bredere schoolontwikkeling. De pilotscholen laten bovendien zien dat er qua aanpak verschillende wegen zijn die naar Rome leiden zoals:

- Al doende ontwikkelen: beginnen met toetsconstructie en dat vervolgens verankeren in beleid (zie schoolportret 1).
- Toetsbeleid ontwikkelen op locatie niveau: beginnen met het formuleren van toetsbeleid voor de locatie en dat in uitvoering nemen (zie schoolportret 2).
- Toetsbeleid ontwikkelen op AOC niveau: beginnen met het formuleren van toetsbeleid op AOC niveau en dat vertalen naar toetsbeleid op de locaties (zie schoolportret 3).

Alle drie de wegen zijn goed, zolang ze maar passen bij de Ausgangssituation en het toekomstbeeld van de school.

3.2 Gefaseerde aanpak

Een kwaliteitsslag in de toetsing en examinering vraagt om een meerjarige schoolontwikkeling. De pilotscholen hebben allereerst een plan van aanpak voor hun project toetsbeleid opgesteld

waarin zij doelen, te behalen resultaten, activiteiten en een tijdspad opgenomen hebben. Niet alles kan en hoeft in één keer. Een eenvoudige fasering naar startfase, ontwerpfasen en implementatiefase helpt scholen de ontwikkeling gestructureerd aan te pakken en rust te scheppen in de toetsing en examinering.

In de **startfase** van het project toetsbeleid zijn activiteiten aan de orde zoals het kennismaken met de Toetscyclus, het in beeld brengen van de Ausgangssituation en de gewenste situatie, het kiezen van een aanpak en het informeren van alle betrokkenen. Er wordt een (concept) toetsbeleidsplan gemaakt op basis van de Toetscyclus. Tevens richt de school een examenorganisatie in: de rol van de vaksecties wordt bepaald, er worden constructeurs en vaststellers aangewezen en indien gewenst kom er – in aanvulling op de examencommissie – een aparte toetscommissie. Een toetscommissie richt zich vooral op de constructie en vaststelling van de toetsen. Er zijn dus veel verschillende activiteiten die in de startfase van belang zijn. Het is de kunst al deze activiteiten goed op elkaar af te stemmen en ze in samenhang plaats te laten vinden. In de pilots is daarom een projectleider aangewezen voor de praktische invulling en de dagelijkse aansturing. Bovendien heeft de schoolleiding het proces in gang gezet, de voortgang gestimuleerd en bewaakt. Ook het meekijken van een externe critical friend blijkt behulpzaam te zijn.

In de **ontwerpfase** gaat het erom alle aspecten van de Toetscyclus te ontwikkelen op een kwalitatief hoogwaardige wijze. In deze fase worden de benodigde hulpmiddelen uitgewerkt, zoals een format PTA en PTO, een toetsmatrijs en checklisten. Elke vaksectie neemt het op zich om een PTA en PTO

“Er is een cultuuromslag nodig. Er wordt gezegd: we hebben het toch altijd goed gedaan? Hoe krijg je dan de docenten in beweging? Als aangegeven wordt dat iets niet goed is, gaan de hakken in het zand. Hoe kom je erbij, zeggen ze dan, om mijn toetsen te laten beoordelen?”

de praktijk

“Op basis van de ervaringen in de school hebben we aan het eind van het jaar de Toetscyclus gevuld zodat we beschikken over een bruikbare digitale omgeving waarin alle instrumenten zijn opgeslagen.”

“Onze aanpak is duidelijk: we zetten kleine stapjes en stellen ons per periode een doel. De volgende stap is nu dat de vakgroepen kritisch naar de inhoud gaan kijken. En dat vervolgens van buiten de vakgroep meegekeken gaat worden.”

volgens een vast format te maken, gedifferentieerd naar leerwegen. Ook de constructie en vaststelling van de toetsen en examens wordt in deze fase systematisch ter hand genomen. Welke van de huidige toetsen voldoen en kunnen - na een check aan de toetsmatrijs - vastgesteld worden? Voor welke onderdelen moeten nieuwe toetsen geconstrueerd worden? De vaksecties geven aan waar de lacunes zitten. Onder aansturing van de toetscommissie gaan de constructeurs aan de slag om kwalitatief betrouwbare toetsen te maken: kennistoetsen, vaardigheidstoetsen, praktijktoetsen. Zij maken gebruik van de vooraf vastgestelde formats en procedures. Een constructeur werkt nooit alleen aan een toets; er is altijd een andere docent die meekijkt en de rol van vaststeller op zich neemt. Secties komen tot enkele eerste goede, valide toetsen die voldoen aan de vooraf opgestelde ontwerpcriteria. Daarna worden steeds meer toetsen verbeterd. Ook wat betreft de afname, beoordeling en diplomering worden procedures en instrumenten (verder) ontwikkeld.

Ook instrumenten om het toetsbeleid te evalueren, worden in de ontwerpfase ontwikkeld. Als er eenmaal een PDCA-systematiek is opgezet, is het de kunst deze periodiek systematisch toe te passen zodat de kwaliteit van de toetsing en examinering inderdaad geborgd is. Met behulp van de PDCA-cyclus volgt de school elk aspect van de Toetscyclus apart en van het systeem als geheel. Er ontstaat een open cultuur waarin docenten, vaksecties, afdelingen/teams en de locatie als geheel reflecteren op uitgevoerde toetsen, op de constructie en op hun PTA/PTO. Zij vertalen hun ervaringen in verbeteracties die zij daadwerkelijk doorvoeren. Betrokkenen leren van de nieuwe wijze waarop zij met de toetsing en examinering werken. De inzet van ICT kan in deze

fase ondersteunend zijn om tot een goed kennismanagement rondom de toetsing en examinering te komen. Verschillende pilots hebben de digitale Toetscyclus gevuld met hun eigen instrumenten voor toetsing en examinering. Dan kunnen alle vaksecties met dezelfde instrumenten werken en ervaringen over het gebruik van instrumenten makkelijk met elkaar delen.

In de **implementatiefase** gaan alle docenten/vaksecties volgens de Toetscyclus werken met uitsluitend betrouwbare toetsen. Oud gedrag (pedagogisch toetsen), is niet langer acceptabel. Nieuwe gedrag (professioneel toetsen) is voor iedereen duidelijk en geïnternaliseerd. Dat betekent dat er alleen nog gewerkt wordt volgens het nieuwe integrale toetsbeleid. Alle examens worden op een nieuwe manier geconstrueerd, vastgesteld en uitgevoerd. Ontwikkeling vindt al doende plaats in de reguliere organisatie, zoals in vaksecties en een toetscommissie. Een aanzienlijk aantal docenten is betrokken bij de constructie van betrouwbare toetsen. Alle docenten hebben een rol bij de examens volgens de gekozen aanpak. Hierdoor genereert de Toetscyclus een constant leerproces voor alle betrokkenen.

3.3 Informeren, betrokkenheid creëren en professionaliseren

De praktijk in de pilotscholen leert dat het niet eenvoudig is om docenten te overtuigen van het belang van een nieuwe, meer professionele toetsing. Het besef dat verbetering van het toetsbeleid

nodig is, ontstaat vaak heel geleidelijk en vraagt om een continue informatie aan en betrokkenheid van de docenten. De pilots laten zien dat het werkt als de directeur de visie en ambitie steeds weer op een aansprekende manier uitdraagt. Het invoeren van integraal toetsbeleid vraagt immers van alle betrokkenen om deels hun vertrouwde manier waarop ze met de toetsing en examinering omgaan, los te laten en het anders aan te pakken. De kans dat dat daadwerkelijk gebeurt wordt groter als de directeur bij de start duidelijk neerzet wat het toekomstbeeld is en waarom een project toetsbeleid nodig is.

In de pilots is een startbijeenkomst of kick-off van het project toetsbeleid voor het personeel doeltreffend gebleken. Op zo'n bijeenkomst geeft de directeur een duidelijke boodschap af, docenten kunnen vragen stellen en worden uitgenodigd om mee te denken. Het is mooi als na zo'n kick-off de vaksecties of afdelingen meteen aan de slag kunnen met een duidelijke opdracht. Ook na een gezamenlijke start blijft het van belang om docenten te informeren en ze te betrekken bij de ontwikkelingen rond het toetsbeleid. Instrumenten die in de pilots succesvol bleken, waren een periodieke (digitale) nieuwsbrief of een digitaal discussieplatform. De projectleiding en de directie spelen in de informatievoorziening een belangrijke rol.

Zij zetten goede resultaten op een positieve manier in het zonnetje. Daar waar er in de organisatie blokkades zijn of remmende factoren, heeft de directie die in beeld en neemt zo nodig maatregelen. Een blokkade kan bijvoorbeeld zijn dat er te weinig mensen deskundig zijn op het gebied van examinering. Scholing is dan de oplossing. In de pilots heeft algemene scholing ten aanzien van toetsing en examinering plaats gevonden. Alle docenten krijgen zo inzicht in de gewenste kwaliteitsverbetering. Ze gaan breder naar het toetsen kijken dan alleen naar de toetsen die ze voor hun eigen vak op hun eigen vertrouwde manier opstellen en afnemen. Daarnaast kan het nodig zijn om specialistische scholing ten aanzien van constructie van toetsen in te zetten.

3.4 Integraal en samenhangend sturen

De locatiedirecteur speelt in alle fasen een belangrijke rol bij de kwaliteitsslag in de toetsing en examinering. De pilots laten dat duidelijk zien. De directeur zet mensen in die over de kwaliteiten beschikken om een coördinerende of uitvoerende rol in het project toetsbeleid op zich te nemen en faciliteert hen, zowel qua tijd als qua scholing.

“Het gaat erom dat docenten het gewoon gaan vinden elkaars werk te bekijken, toetsen van anderen bekijken, feedback geven, elkaar helpen, al doende bouwen. Dit verhaal – het meekrijgen van de collega’s – is het lastigste wat er is. Als directeur daag ik docenten uit toetsen met elkaar te bespreken.”

“Sommige docenten/vaksecties zijn heel enthousiast en anderen hebben een duwtje nodig. De toetscommissie kan het eerste duwtje geven. Als het nodig is komt de directeur in beeld. De truc is om docenten en vaksecties positief te stimuleren.”

“Toetsing is veel meer een sectieverantwoordelijkheid geworden. Het geven en ontvangen van feedback is meer normaal geworden. Alle vaksecties zijn meer aan het afstemmen. Kleine secties stemmen af met docenten van andere locaties van ons AOC.”

De ervaringen van de pilotscholen laten zien dat de sturing van de schoolleiding gericht is op drie aspecten:

1. De sturing van de directeur is gericht op de te leveren **inhoudelijke instrumenten**, zoals het uitwerken van een toetsmatrijs, het opzetten van een toetsbeleidsplan enzovoort. Het project toetsbeleid kent duidelijke mijlpalen en in het plan van aanpak zijn de te leveren resultaten vastgelegd. De directeur zorgt samen met de projectleider voor de samenhang tussen verschillende deelactiviteiten, dat er tempo in het proces blijft, producten tijdig geleverd worden en geleidelijk steeds meer producten ingevoerd worden.
2. De sturing is tevens gericht op het **gedrag** van alle betrokkenen en de **cultuur** op de school. Is er weerstand? Is er een cultuur van pedagogisch toetsen? De directeur stimuleert dat betrokkenen op een lerende manier met het project toetsbeleid omgaan. De directeur stimuleert een open cultuur die noodzakelijk is voor goed toetsbeleid. In de pilots begint die open cultuur zich te ontwikkelen, eerst vooral bij de trekkers, zoals de directeur, de managers, de projectleider, de toetscommissie en de vakgroepvoorzitters.
3. Ook de **condities in de organisatie** vragen om sturingsinterventie zoals het organiseren van professionalisering bij het ontbreken van voldoende deskundigheid bij docenten op het gebied van toetsing en examinering. Of het besluit om te komen tot een transparante digitale omgeving om kennis en instrumenten voor toetsing en examinering op te slaan.

In de pilots is verschillend met de integraliteit van de sturing omgegaan: soms kwam de samenhang tussen de drie aspecten instrumenteel/inhoud, mensen/gedrag en organisatiecondities goed uit de verf en dat had een positief effect. Soms lag het accent op de inhoudelijk instrumentele kant en kwam er te weinig beweging bij de docenten. Soms was er te weinig aandacht voor de sturing waardoor het project maar langzaam van de grond kwam.

3.5 Monitoren van de voortgang

Een belangrijk onderdeel van een succesvol project is een regelmatige monitoring van de voortgang. Uitgaande van het plan van aanpak waarin de doelen en activiteiten voor de versterking van de toetsing en examinering vastgelegd zijn, wordt periodiek gezien of geplande activiteiten gerealiseerd zijn en resultaten zijn behaald. Degenen die leiding geven aan het project analyseren de uitkomsten van dergelijke evaluaties, benoemen verbeterpunten en stellen het plan van aanpak eventueel bij. Een dergelijke PDCA als onderdeel van het project toetsbeleid wordt in de pilots soms bijna wekelijks uitgevoerd of over wat langere periodes als onderdeel van het bredere programma voor schoolontwikkeling.

“We zitten in een rijdende trein; er komt veel op ons af. Het blijkt lastig een omslag te maken. Maar we moeten het doen! Bij de directie is nu in beeld bij welke docenten het kwartje gevallen is en wie er nog niet mee bezig is.”

Intermezzo: Schoolportret 2

Vanuit het toetsbeleidsplan van de locatie werken aan betere toetsen

“Het beeld dat de onderbouw makkelijk is en de bovenbouw moeilijk, is aan het verschuiven.”

De ambitie

Na een negatieve beoordeling van de onderwijsinspectie gaat er een schok door deze school. Temeer omdat directie en docenten trots op hun onderwijs zijn en goede kwaliteit willen leveren. Het team is gemotiveerd om de kwaliteit van het onderwijs en de examinering structureel te verbeteren.

Uitgangssituatie

Op deze school is er een aanzienlijk verschil tussen secties en de wijze waarop docenten samenwerken aan de toetsing. Bij de ene sectie is samenwerking en afstemming heel vanzelfsprekend, terwijl bij een andere sectie docenten vooral veel ruimte nemen voor een eigen invulling van de examens. Het is de ambitie van de schoolleiding om toe te werken naar een cultuur waarbij docenten in hun vaksecties open staan voor elkaars feedback en gestructureerd samen aan de examinering/toetsing werken: een open aanspreekcultuur. Het kwaliteitsbewustzijn ten aanzien van de examinering moet omhoog.

De aanpak

De aanpak van het toetsbeleid is in deze school ingebed in een bredere schoolontwikkeling. De schoolleiding wil in het gehele onderwijs een kwaliteitsslag maken. Een ontwikkelprogramma is daarvoor van start gegaan en een masterplan is opgesteld. Een externe projectleider neemt de regie op zich. Instructiegericht werken in de klas, taalbeleid, toetsbeleid en OGW zijn de pijlers van het ontwikkelprogramma. In het kader van het brede ontwikkelprogramma vinden maandelijks docentenbijeenkomsten plaats. Docenten worden meegenomen in de ontwikkeling en hebben

inbreng. De eerste bijeenkomsten zijn gewijd aan de instructiegerichte didactiek. Docenten krijgen bovendien coaching op de werkvloer om de nieuwe didactische aanpak in de praktijk te brengen. Ongeveer na een half jaar staat de toetsing centraal op de docentenbijeenkomst.

De school pakt het brede ontwikkelprogramma planmatig aan en er wordt gefaseerd aan gewerkt:

Startfase:

- Een plan van aanpak opstellen onder de paraplu van het masterplan.
- Kick-off door de directeur op een bijeenkomst met het gehele personeel, gezamenlijk urgentiegevoel en visie. De Toetscyclus komt aan de orde en het gehele docententeam krijgt een toelichting op de functie van een toetsmatrijs en oefent met het gebruik daarvan. De directeur geeft op deze bijeenkomst duidelijk aan waar de school heen gaat, wat het te bereiken einddoel is.
- Ontwikkelen toetsbeleidsplan voor de locatie: er is een werkgroep toetsbeleid gevormd die de bouwstenen voor het beleid aandraagt. De projectleider coördineert de werkgroep en stelt een eerste versie van het plan op. Dit wordt besproken met de werkgroep en het MT. De directie is nauw betrokken en stelt uiteindelijk het toetsbeleidsplan vast.
- Inrichten van een toetscommissie die zich vooral bezig gaat houden met de kwaliteitsbewaking van de constructie van de toetsen. Docenten kunnen solliciteren op deze rol en de directie benoemt hen. Zij worden daarvoor gefaciliteerd.

“We zijn strenger gaan determineren en hanteren een ander didactisch instructiemodel. Het beeld dat de onderbouw makkelijk is en de bovenbouw moeilijk, is daardoor gaan verschuiven. We hebben ook de toetsenheden aangepast. Vroeger waren die vaak heel klein, waardoor toetsen onevenredig makkelijk waren. Nu leggen we meer focus op vaardigheden waarbij de leerling tegelijkertijd moet laten zien dat hij meerdere aspecten beheerst. Alle vaksecties moeten nu een vakwerkplan maken. Onderdelen daarvan zijn: visie, methode, vorm van toetsen, constructie van toetsen, de organisatie en de planning van toetsen. Ook is er een verbeterplan in opgenomen. Zo zorgen we ervoor dat docenten van hetzelfde vak dezelfde toetsen gebruiken en hetzelfde aantal. Op den duur moet het zo gaan werken dat het PTA en PTO een concretisering zijn van het vakwerkplan. Omdat een hele sectie met een vakwerkplan werkt, ontstaat aansluiting tussen PTA en PTO. Wat nu al zichtbaar wordt, is dat de docenten – omdat ze bewuster en samen met toetsing bezig zijn – strenger worden in hun beoordeling, zowel in onderbouw als bovenbouw.”

Ontwerpfase:

- Borgen van alle examens in een PTA. De toets-/examenfunctionarissen stellen het PTA vast.
- Opstellen van een examenreglement en ontwikkelen van een instrument voor het checken van toetsen.
- Voor elke leerweg een PTO ontwikkelen.
- Ontwikkelen van vakwerkplannen voor alle secties, zowel onderbouw als bovenbouw.
- Controleren en construeren van examens die voldoen aan opgestelde criteria met een toetsmatrijs en checklist. Elke vaksectie maakt eerst één valide toetst als voorbeeld. Daarna stapsgewijs voor alle schoolexamens toetsen maken van goede kwaliteit.
- Parallel aan het proces van toetsontwikkeling is er een verdiepende scholing voor de leden van de toetscommissie, constructeurs en vaststellers. Streven is dat elke sectie beschikt over minimaal één gekwalificeerde constructeur.

De wijze van organiseren

De schoolleiding speelt een belangrijke rol in het veranderproces. De locatiedirecteur treedt op als boegbeeld van het project toetsbeleid. Hij heeft de projectleiding naar één van de teamleiders gedelegeerd. Hij volgt nauwgezet de voortgang en komt regelmatig in actie. Bij de constructie en het vaststellen van de toetsen krijgen de voorzitters van de vaksecties een belangrijke rol. Een toetscommissie zorgt voor de organisatie van de constructie en vaststelling. De toetscommissie krijgt ook een rol bij de PDCA-cyclus van de examinering. De komende tijd worden de taken van examencommissie en toetscommissie duidelijker afgebakend.

Stand van zaken en vervolg

Na een jaar is duidelijk dat de kwaliteitversterking van de examinering een lange adem vraagt van alle betrokkenen. De school is er op een gemotiveerde en actieve manier mee aan de slag gegaan. Resultaten worden zichtbaar. Er zit beweging in de cultuur richting meer openheid. De eerste belangrijke stappen zijn gezet. Vervolg-stappen zijn in het toetsbeleidsplan ingebed. De belangrijkste zorgpunten van de schoolleiding en de projectleider zijn:

- de deskundigheid van de toets-/examenfunctionarissen (constructeurs en vaststellers);
- de menskracht die het vraagt om het toetsbeleid gedegen uit te voeren;
- de consequenties voor de leerlingen omdat de lat onvermijdelijk omhoog gaat als getoetst wordt volgens de eisen van elke leerweg.

De school is van plan de komende tijd de ontwerpfase verder ter hand te nemen. Er zal gewerkt worden aan een vakwerkplan van alle secties en alle toetsen moeten valide worden. Ook zal er meer opbrengstgericht gewerkt gaan worden. Dit is te bereiken door de evaluatie van leerlingprestaties verder uit te bouwen en er consequenties voor onderwijs en toetsing aan te verbinden. Ook zal er intensief met ouders en leerlingen over het nieuwe toetsbeleid gecommuniceerd worden.

De ervaringen van de pilotscholen met het eigen project toetsbeleid en het werken met de Toetscyclus laten zien dat er veel energie nodig is om de gewenste kwaliteitsslag in de toetsing en examinering te realiseren. Het is de kunst om als schoolleiding en projectleiding samen met de examencommissie en de docenten de voor de school best passende weg te kiezen om tot een geprofessionaliseerd toetsbeleid te komen. Om de scholen hierin te ondersteunen, worden in dit laatste hoofdstuk praktische tips en succesfactoren genoemd die gebaseerd zijn op de praktijkervaringen van de pilotscholen. De tips en succesfactoren zijn geordend naar de onderdelen van de Toetscyclus. Daarnaast wordt apart aandacht besteed aan de aansturing door schoolleiding en projectleiding.

Beleid en organisatie van het toetsbeleid

1. Begin met het in kaart brengen van de beginsituatie: hoe staat het er nu voor met ons toetsbeleid? Bepaal vervolgens de route die de school kiest om tot een toetsbeleidsplan te komen: van beleid naar praktijk of van praktijk naar beleid.
2. Maak bij het opstellen van het toetsbeleidsplan gebruik van een duidelijke structuur. En maak iemand verantwoordelijk als 'schrijver' van het plan.
3. Stel als onderlegger of onderbouwing van PTA en PTO eerst een vakwerkplan op. Start met het compleet en up-to-date maken van het PTA en ga daarna met een PTO in de onderbouw een kwaliteitsslag in de toetsing maken.
4. Zorg voor een duidelijke taakverdeling tussen alle betrokkenen bij de constructie en het vaststellen van toetsen. Leg dit vast in een profielbeschrijving. Geef de voorzitters van de vaksecties een trekkersrol bij de kwaliteitsslag van PTA/PTO en roep een toetscommissie in het leven die zich vooral bezig houdt met de constructie en vaststelling van de toetsen. Laat docenten solliciteren naar een rol in de toetscommissie. En zorg ervoor dat de rollen van constructeur en vaststeller door verschillende mensen worden uitgevoerd.
5. Vul de digitale Toetscyclus met de eigen materialen en hulpmiddelen van de school zodat een database ontstaat die steeds kan groeien en zich verder kan ontwikkelen.
6. Werk met een jaarkalender van acties zodat de stappen in de Toetscyclus structureel zijn ingebed in het kwaliteitszorgsysteem van de school.
7. Koppel de professionalisering aan het toetsbeleidsplan en zorg voor een inbedding in de fasering van het project toetsbeleid: basisscholing voor alle docenten en specialistische scholing voor de toets- en examenfunctionarissen, waaronder de constructeurs en vaststellers.

Constructie en uitvoering van toetsen

1. Bepaal het niveau van de toetsen in de onder- en bovenbouw realistisch volgens de kerndoelen van de leerwegen.
2. Werk bij de constructie van een toets met een duidelijk onderscheid naar beheersingsniveau: tussen reproductieve kennis, productieve kennis of vaardigheden. Neem in de toetsmatrijs handvatten op om dit onderscheid transparant te maken. En zorg er ook voor dat de taal waarin de toetsen zijn opgesteld passen bij het taalniveau van de leerlingen.
3. Stel ook altijd de methode-gebonden toetsen formeel vast met behulp van een toetsmatrijs.
4. Werk met standaardprocedures voor alle toetsen en alle leerwegen, dat maakt de toetsing helder en eenduidig. Werk bijvoorbeeld met een standaard voorblad voor alle toetsen en kies voor een eenduidige aanpak van de herkansing bij alle vakken.
5. Concentreer je niet alleen op de constructie van de AVO-toetsen, maar ook op de kwaliteitsverbetering van de praktijktoetsen. Maak hiervoor gebruik van de instrumenten uit de digitale Toetscyclus (<http://toetskwaliteit.toetsplaza.nl/>). Gebruik een specifieke checklist voor de constructie en vaststelling van praktijktoetsen, waardoor afnamecondities en concrete beoordelingscriteria een standaard onderdeel gaan vormen van de praktijktoetsen.
6. Werk bij de constructie en/of het vaststellen samen met andere secties of met andere locaties, bijvoorbeeld door te kiezen voor vaststellers uit een andere sectie of locatie of door samen met een andere locatie toetsen per vak te construeren.
7. Werk met een beperkt aantal toetsen die

relatief grote leerstofeenheden aftoetsen (zoals dat ook bij het CE het geval is). De voorspelende waarde van het SE neemt daardoor toe.

Evaluatie van de toetsing

1. Evalueer de toetsen in alle secties op systematische wijze wat betreft het product. Check met een checklist of de toets duidelijk was en of de toets inderdaad de eindtermen meet die hij moet meten.
2. Evalueer na iedere toets de leerlingprestaties en vergelijk de prestaties tussen leerlingen en tussen klassen. Stel indien nodig op basis van deze analyses het onderwijs en de toetsen bij.
3. Pas de Wolfanalyses ⁴⁾ toe en bespreek de resultaten in de vaksecties. Zorg als schoolleiding dat dit ook consequent gebeurt.
4. Vergelijk binnen de AOC de leerprestaties (CE en SE) tussen de locaties (een soort benchmark) om zo het niveau van de toetsen en examens te monitoren.
5. Laat de examencommissie periodiek alle evaluaties over de inhoud en de organisatie van de toetsen verzamelen en zorg dat mogelijke verbeterpunten uit de evaluaties leiden tot een continue update van het integrale toetsbeleid en de Toetscyclus.
6. Stimuleer dat er steeds meer een leerklimaat ontstaat op alle aspecten van de Toetscyclus. Vraag docenten om toetsen met elkaar te bespreken. Of vraag of ze een toets mee willen nemen naar hun functioneringsgesprek zodat deze op een positieve en lerende manier besproken kan worden. En zoek voeding voor het doorgaande leerproces over toetsbeleid en de Toetscyclus, bijvoorbeeld in netwerken binnen het AOC, in de regio of bij de AOC Raad.

⁴⁾ Na publicatie van de N-terminen van het eindexamen kunnen scholen in het computerprogramma WOLF een groepsrapportage opvragen. De groepsrapportage vergelijkt de eindexamenresultaten van de ingezonden groep leerlingen met die van een landelijke streekproef.

“Beslis voor jezelf als directeur hoe je het aan wilt pakken. Doorbreek de positie van informele leiders; ga aan de slag met frisse mensen die wat kunnen en bijvoorbeeld ook over digitale vaardigheden beschikken.”

“Koers op een ‘gedragen’ toetsbeleidsplan; voorkom papieren tijgers. Organiseer bijvoorbeeld verschillende sessies met het MT en eventueel een bredere groep om de bouwstenen voor het toetsbeleidsplan te verzamelen.”

“Niet alle docenten zijn in staat zelf een betrouwbare toets te maken. Ook de normering van een toets wordt als lastig ervaren. Zoek dus externe partners om dit samen op te pakken!”

“Neem de praktijkdocenten vanaf het begin van de kwaliteitsslag mee in het proces, bijvoorbeeld als lid van de examencommissie of als toetsconstructeur. Dan voorkom je dat er in het project alleen wordt gewerkt aan de verbetering van de AVO-toetsen.”

De aansturing van het (project) toetsbeleid

1. Werk op gefaseerde wijze aan het verbeteren van de kwaliteit van de toetsen: maak eerst één of enkele valide toetsen en geef in een tijdpad aan wanneer welke toetsen verbeterd/geconstrueerd zullen worden. Verwerk dit tijdpad in een concreet plan van aanpak waarin duidelijk alle stappen worden benoemd en waarin gedetailleerd is aangegeven wie wat wanneer moet doen. Zo ontstaat er rust en weten de vaksecties en de toetscommissie wat hen te doen staat.
2. Maak helder dat de locatiedirecteur uiteindelijk de ‘eigenaar’ is van het toetsbeleid: hij/zij draagt de eindverantwoordelijkheid voor de totstandkoming, de formele vaststelling, de uitvoering en de monitoring van het toetsbeleid. Zonder duidelijk eigenaarschap, commitment en permanente sturing vanuit de leiding, bestaat het gevaar dat het toetsbeleid verzandt in de waan van de dag.
3. Zorg ervoor dat er intern voldoende ‘power’ bij elkaar is gebracht, zodat het project toetsbeleid – ook als het moeilijk wordt – zich voorspoedig ontwikkelt en tot resultaten leidt. Er zijn mensen met invloed in de school nodig die zich binden aan de ambities van de school. Door een zo breed mogelijke groep docenten vanaf het begin mee te nemen bij de ontwikkeling van het project voorkom je dat alle lasten op de schouders van de examensecretaris en/of projectleider liggen.
4. Zorg voor het behoud van snelheid in het project. Dit vraagt om een goed samenspel tussen de locatiedirecteur en de projectleider en om het doelgericht managen van verschillen in ontwikkelingstempo tussen vaksecties/afdelingen.
5. Besteed bij de aansturing van het project voldoende aandacht aan de samenhang tussen de instrumentele inhoud, de menselijke factor/het gedrag van de betrokkenen en de organisatiecondities.
6. Onderken wat de percepties zijn van docenten ten aanzien van toetsing en examinering; speel daar doelgericht op in om ze indien nodig naar een meer adequate perceptie om te buigen. Reageer daarbij direct op weerstand (via een positieve aanpak) en neem ideeën en suggesties over die docenten aandragen en die passen binnen de ambitie van de school.
7. Besteed voldoende aandacht aan een goede communicatie en voorlichting, zodat iedereen betrokken wordt en blijft. Kies bijvoorbeeld voor een (wekelijkse) nieuwsbrief om over de voortgang te communiceren. Gebruik daarbij heldere, consequente taal. Of houd regelmatig locatiebrede bijeenkomsten met alle docenten. Laat steeds op een realistische manier en op basis van hetgeen al ontwikkeld is, de reeds bereikte resultaten zien. Zo zorg je ervoor dat de Toetscyclus voor alle betrokkenen een begrip wordt dat een plaats heeft in hun professionele denken en handelen.

Intermezzo: Schoolportret 3

AOC-breed toetsbeleid opstellen en van daaruit aan de slag op de locatie

“De historie van onze locatie speelt ons parten bij het vlot trekken van ons project Toetsbeleid.”

De ambitie

Het is de ambitie van de schoolleiding van deze locatie om uit het dal te klimmen waar de school zich op meerdere vlakken in bevindt. In de breedte de kwaliteit omhoog! De directie wil naar een situatie toe waarin alleen met betrouwbare toetsen gewerkt wordt. De schoolleiding wil het toetsbeleid versterken en verankeren zodat iedereen vanaf klas 1 tot aan klas 4 weet wat hij moet doen.

Uitgangssituatie

Bij de start van het project toetsbeleid op deze locatie is er bij de leiding en enkele docenten urgentiebesef. Het urgentiebesef wordt vooral gevoed door het oordeel ‘zwak’ van de Inspectie. Het verschil SE-CE is te groot. De problemen komen ook tot uitdrukking in het teruglopende leerlingenaantal en een hoog ziekteverzuim onder het personeel. Er is bij de start een beperkte samenwerking tussen docenten op het vlak van examinering/toetsing. In de meeste secties hebben docenten veel individuele ruimte bij het opstellen en afnemen van de examens. In enkele secties werken docenten gestructureerd samen aan hun examens. De schoolleiding wil toe naar een cultuur waarin docenten in vaksecties in hechte samenwerking en met een open mind aan de examinering werken. Een open aanspreekcultuur waar het geven van feedback aan elkaar vanzelfsprekend is. Er is een begin mee gemaakt, maar er moet nog veel gebeuren om dit in de hele school voor elkaar te krijgen. Frustraties uit het verleden spelen docenten parten. Het kwaliteitsbewustzijn ten aanzien van de examinering is bij de meerderheid van de docenten laag.

De aanpak

De school heeft het landelijke initiatief van de AOC Raad aangegrepen om gericht aan het toetsbeleid te werken. Het project toetsbeleid is in het najaar van 2011 gelanceerd op een studiebijeenkomst van docenten over het borgen van de kwaliteit van de examinering. Niet alle docenten waren blij met het initiatief om toetsbeleid te agenderen. In de aanpak is er een losse relatie tussen het project toetsbeleid en andere ontwikkelingen in de school. Het project toetsbeleid is een op zichzelf staande activiteit en niet ingebed in een breed ontwikkelprogramma. Het project moet bijdragen aan hernieuwd elan in de school. De directeur investeert veel tijd en aandacht in het herwinnen van het vertrouwen van docenten. De basics op de school worden op orde gebracht, zoals de roostering. Er komen ook de nodige andere veranderingen op de school af zoals de samenvoeging van twee locaties in één gebouw en bezuinigingen.

De school werkt het eerste jaar volgens de volgende fasering aan het toetsbeleid:

Startfase:

- Het opzetten van het plan van aanpak voor het project toetsbeleid.
- De digitale Toetscyclus gevuld met eigen materiaal.
- Kick-off en basisscholing van docenten
- Het opstellen van een AOC breed toetsbeleidsplan (en daarna voor de locatie).
- Vormen van een toetscommissie.

“De vorige directeur gaf door zijn stijl van leidinggeven weinig ruimte. Het was een top down benadering, sterk opleggend: zo moet het! Het gevolg is dat docenten duikgedrag vertonen. De directeur was de vijand. Dat begint nu beter te worden, maar het gaat langzaam. Er is nog steeds een zekere afwachtende houding bij docenten. Dat zien we ook bij de wijze waarop de secties werken aan de toetsing en examinering. We maken analyses van het CE en die gaan vervolgens naar de vaksectievoorzitters. Nu nemen de meesten dit nog voor kennisgeving aan. Maar het is nodig dat zij er meer uit gaan halen en ervan gaan leren. We willen dat er per docent informatie beschikbaar komt over hoe leerlingen hun toetsen bij de betreffende docent gescoord hebben. Die informatie koppelen we vervolgens rechtstreeks terug naar de docent. Uiteindelijk willen we dat de vaksecties met één mond gaan spreken als het om toetsing en examinering gaat.”

Ontwerpfase:

- Het PTA compleet maken en een PTO opstellen.
- Het ontwikkelen van instrumenten om tot betrouwbare toetsen te komen zoals een standaard voorblad, een toetsmatrijs en checklisten voor toetsconstructie en voor het vaststellen van toetsen.
- Het ontwikkelen van enkele betrouwbare toetsen die als voorbeeld kunnen dienen om alle toetsen te controleren, aan te passen of te vernieuwen.
- Analyse van de uitkomsten van het SE en daar conclusies uit trekken.
- Scholing van enkele docenten uit de vaksectie.

Na een zoekende start en een eerste aanzet voor toetsbeleid op de locatie, maken de trekkers de balans op. Het lukt onvoldoende de vaart er in te krijgen. Er is behoefte aan meer houvast en de locatie besluit dat te zoeken op AOC-niveau. De verwachting is dat het opzetten van een AOC-breed toetsbeleidsplan een hefboom zal zijn. Dat levert hen een kader op waarbinnen deze locatie en de andere locaties van dit AOC hun toetsbeleid kunnen ontwikkelen. De locatie maakt een eerste opzet voor het AOC-brede toetsbeleidsplan en vertegenwoordigers van enkele andere locaties resoneren en denken mee. Het CvB van het AOC stelt het brede toetsbeleid vast.

Wijze van organiseren

De locatiedirecteur en de examensecretaris in de rol van projectleider nemen het voortouw in het project toetsbeleid van de school. In 2011/2012 heeft vooral dit duo het project gedragen. Een beperkte weerklank in de school en druk van uit andere, urgente zaken maakt het lastig de kwaliteitsslag in de examinering op de agenda te houden. De projectleider coördineert de feitelijke uitvoering van het project. In de stijl van leidinggeven van de locatiedirecteur overheerst een gerichtheid op openheid, feedback, samenwerking en afstemming. Wat hem betreft krijgt zijn sturing in het project op een organische wijze vorm.

Stand van zaken en vervolg

De pilotschool heeft een klein begin gemaakt met de ontwerpfase. Op de locatie heeft parallel aan de ontwikkeling van het AOC-brede toetsbeleid de examensecretaris enkele acties in gang gezet, zoals het uitwerken van criteria voor een betrouwbare toets en het ontwikkelen van enkele voorbeeldmatige betrouwbare toetsen. Om de doelen te realiseren, wordt de ontwerpfase van het project het volgende schooljaar voortgezet. In september gaat een toetscommissie van start. De vaksecties krijgen een belangrijke rol bij de implementatie van het toetsbeleid. Zij gaan aan de slag met het vertalen van het toetsbeleid naar de praktijk. Streven is om het volgende schooljaar alle examens te controleren en aan te passen zodat er uitsluitend nog met betrouwbare toetsen gewerkt wordt. Ook zijn er plannen voor verdere professionalisering en het oprichten van een toetsenbank voor het gehele AOC. In het beleidsplan is voorzien in de evaluatie van uitgevoerde examens. Later zal de PDCA toegepast worden op de Toetscyclus als geheel.

In deze bijlagen worden van instrumenten of handreikingen gepresenteerd die mede in de pilots zijn ontwikkeld en/of uitgetest en die door scholen gebruikt kunnen worden om de kwaliteit van hun toetsbeleid en van hun toetsen en schoolexamens te verbeteren.

1. Uitwerking Toetscyclus

In deze bijlage zijn negen stappen van de Toetscyclus nader uitgewerkt in deelstappen, taken en resultaten. De achterliggende instrumenten en hulpmiddelen zijn te vinden op de website (<http://toetskwaliteit.toetsplaza.nl/>).

2. Meetlat Toetscyclus

De Meetlat Toetscyclus is bedoeld voor scholen die de balans op willen maken van hun toets- en examenbeleid. Met de Meetlat kunnen directie en MT op een rijtje zetten wat er nu al goed gaat en wat er beter kan in de negen stappen van de Toetscyclus.

3. Checklist toetsbeleidsplan

De checklist toetsbeleidsplan beschrijft de mogelijke inhoudsopgave van een toetsbeleidsplan. De inhoudsopgave kan gevuld worden op basis van de visie en beleidskeuzes van de school.

4. Handreiking organisatie toetsbeleid

Deze handreiking biedt scholen een overzicht van alle taken die een rol spelen bij effectief toetsbeleid. De school kan met behulp van de matrix die in de handreiking opgenomen is, bepalen bij wie van de actoren welke taken belegd worden.

5. Tips per leerweg bij het construeren van het schriftelijk en praktijkschoolexamen

Deze bijlage laat verschillen zien tussen examens voor de verschillende vmbo leerwegen. Het geeft tips aan constructeurs om toetsen beter af te stemmen op de specifieke leerweg.

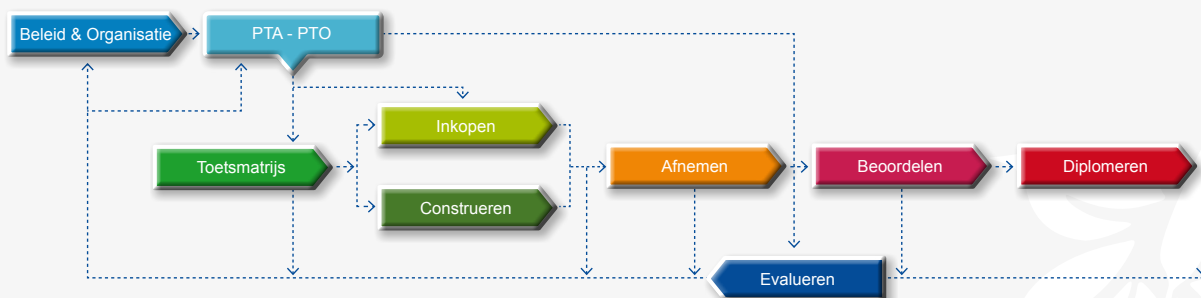
6. Format toetsmatrijs: twee voorbeelden

Het format in deze bijlage is een hulpmiddel voor de constructeur van de toetsmatrijs. Er zijn twee toetsmatrijzen opgenomen. De eerste toetsmatrijs is algemeen en de tweede is specifiek voor toetsen op het gebied van talen.

7. Checklist vaststellen schoolexamen

Deze checklist is een hulpmiddel voor vaststellers van schoolexamens.

Bijlage 1: Uitwerking Toetscyclus

In deze bijlage worden de negen onderdelen van de Toetscyclus nader uitgewerkt. Per onderdeel wordt aangegeven welke functionaris wat moet doen en wat het resultaat is van die actie. De volgende functionarissen komen aan bod:

- Examinator
- Constructeur
- Aanstuurder (Directeur/Teamleider)
- Examensecretaris
- Stafmedewerker
- Surveillant
- Vaststeller
- Docent
- (lid van de) Examencommissie
- (lid van de) Toetscommissie
- (lid van de) Vaksectie.

De schema's die in deze bijlage worden gepresenteerd, zijn onderdeel van de digitale Toetscyclus (<http://toetskwaliteit.toetsplaza.nl/>).

Beleid en organisatie

Stappen	Wie?	Wat?	Met welk resultaat?
Vorbereiden	Examensecretaris	<ol style="list-style-type: none">Verzamelt de benodigde <u>informatie</u> ⁵⁾Zet de benodigde <u>materialen</u> voor overleg klaar.Maakt een planning voor het uitvoeren om examenbeleid en -organisatie te actualiseren op centraal niveau en op vestigingsniveau.	<ul style="list-style-type: none">Plan van aanpak voor de aanscherping van toetsbeleid en examenorganisatie, inclusief planning.
Uitvoeren	Aanstuuder, Stafmedewerker en Examensecretaris	<ol style="list-style-type: none">Stellen gezamenlijk het toetsbeleid bij met behulp van het plan van aanpak en ontwerp vragen.Stellen gezamenlijk het examenreglement bij.Stellen gezamenlijk het examenorganogram bij.Stellen gezamenlijk het kwaliteitshandboek examineren bij.	<ul style="list-style-type: none">Aangescherpt toetsbeleid.Aangescherpt examenreglement.Voorstel voor aanpassing van de examenorganisatie.Aangescherpt kwaliteitshandboek examineren.
	Stafmedewerker	<ol style="list-style-type: none">Verwerkt op papier wat gezamenlijk is vastgesteld.	
Controleren	Aanstuuder	<ol style="list-style-type: none">Controleert de aangescherpte documenten aan de hand van het verbeterplan uit de vorige evaluatie.Controleert de aangescherpte documenten aan de hand van het toezichtskader van de inspectie.	<ul style="list-style-type: none">Aangescherpte documenten voldoen aan het verbeterplan van de vorige evaluatie en het toezichtskader van de inspectie en zijn daarmee actueel.
Opleveren	Aanstuuder	<ol style="list-style-type: none">Stelt toetsbeleid, examenreglement, examenorganogram en kwaliteitshandboek examineren definitief vast.Richt de examenorganisatie in.Presenteert de opbrengsten aan betrokkenen.Stelt de nieuwe versie van het verbeterplan vast.	<ul style="list-style-type: none">Nieuwe versie van het verbeterplan, kwaliteitshandboek examinering, examenreglement en toetsbeleid, die goedgekeurd zijn.Actueel examenorganogram.Geinformeerde betrokkenen.
	Examensecretaris	<ol style="list-style-type: none">Archiveert de aangescherpte documenten en andere relevante documenten.	

⁵⁾ Overal bij de onderstreepte woorden 'informatie' en 'materiaal' zijn nadere documenten, hulpmiddelen en instrumenten te vinden op: <http://toetskwaliteit.toetsplaza.nl/>.

PTA/PTO

Stappen	Wie?	Wat?	Met welk resultaat?
Vorbereiden	Examensecretaris	<ol style="list-style-type: none"> Verzamelt <u>informatie</u> voor het opstellen van het PTA en PTO. Zet het benodigde <u>material</u> klaar om PTA of PTO op te kunnen stellen. Geeft opdracht aan de vaksecties met bijbehorende planning om een PTA of PTO op te stellen. 	<ul style="list-style-type: none"> Vaksecties hebben een constructieopdracht voor het opstellen van PTO en PTA met bijbehorende planning en beschikken hiervoor over de benodigde informatie.
Uitvoeren	Vaksecties	<ol style="list-style-type: none"> Vullen het PTA en PTO in m.b.v. de checklist <i>Vaststellen PTA / PTO</i> (totaal of vakspecifiek). 	<ul style="list-style-type: none"> Ingevuld PTA en PTO
Controleren	Vaststeller	<ol style="list-style-type: none"> Controleert de ingevulde PTA en PTO m.b.v. de checklist <i>Vaststellen PTA/PTO</i> (totaal of vakspecifiek). Trekt conclusies en noteert deze. Stelt het PTA en PTO bij op basis van de conclusies. 	<ul style="list-style-type: none"> PTA en PTO staan ter vaststelling klaar.
Opleveren	Examencommissie/ Aanstuurder Examensecretaris	<ol style="list-style-type: none"> Stelt het PTA en PTO vast. Archiveert het PTA en PTO. 	<ul style="list-style-type: none"> Definitieve versie van het PTA en PTO. Checklist <i>Vaststellen PTA / PTO</i> (totaal of vakspecifiek) is ingevuld en ondertekend.

Toetsmatrijs

Stappen	Wie?	Wat?	Met welk resultaat?
Vorbereiden	Examensecretaris/ lid Toetscommissie	<ol style="list-style-type: none"> Zet PTA of PTO klaar. Zet de syllabus en het examenprogramma van leerwegen en het vak klaar. Zet het toetsbeleid klaar. Zet de benodigde <u>materialen</u> klaar. Geeft opdracht aan de docenten om een toetsmatrijs te construeren met bijbehorende planning. 	<ul style="list-style-type: none"> Docenten hebben een constructieopdracht voor het opstellen van toetsmatrijsen met bijbehorende planning en beschikken hiervoor over de benodigde informatie.
Uitvoeren	Docent	<ol style="list-style-type: none"> Vult de toetsmatrijs in m.b.v. de checklist <i>Vaststellen toetsmatrijs</i>. 	<ul style="list-style-type: none"> Ingevulde toetsmatrijs.
Controleren	Vaststeller	<ol style="list-style-type: none"> Controleert de toetsmatrijs m.b.v. de checklist <i>Vaststellen toetsmatrijs</i>. Trekt conclusies en noteert deze. 	<ul style="list-style-type: none"> Toetsmatrijs staat ter vaststelling klaar.
	Docent	<ol style="list-style-type: none"> Stelt de toetsmatrijs bij op basis van de conclusies. 	
Opleveren	Vaststeller/ Toetscommissie	<ol style="list-style-type: none"> Stelt toetsmatrijs vast. 	<ul style="list-style-type: none"> Vastgestelde toetsmatrijs. Checklist <i>Vaststellen toetsmatrijs</i> is ingevuld en ondertekend.
	Examensecretaris	<ol style="list-style-type: none"> Archiveert de toetsmatrijs. 	

Methode-gebonden toetsen

Stappen	Wie?	Wat?	Met welk resultaat?
Vorbereiden	Examensecretaris/ lid Toetscommissie	<ol style="list-style-type: none"> Zet de benodigde <u>materialen</u> klaar. Zet methodegebonden of ingekochte examen of toets klaar. Controleer de aanwezigheid van de toetsmatrijs, geef anders de opdracht deze op te stellen. Geeft opdracht aan de docent om ingekocht examen of toets te controleren en aan te passen aan het vereiste format. 	<ul style="list-style-type: none"> Docenten hebben opdracht om ingekochte examens en toetsen of delen hiervan te controleren en aan te passen aan het format met bijbehorende planning en beschikken hiervoor over de benodigde informatie.
Uitvoeren	Docent	<ol style="list-style-type: none"> Past ingekocht examen of toets aan vereist format van de school aan. 	<ul style="list-style-type: none"> Ingekocht examen of toets is conform schooleisen.
Controleren	Vaststeller	<ol style="list-style-type: none"> Controleert toets of examen m.b.v. checklist <i>Vaststellen methodegebonden of ingekochte toets of examen</i>. Trekt conclusies en noteert deze. 	<ul style="list-style-type: none"> Ingekochte toets of examen staat ter vaststelling klaar.
	Docent/constructeur	<ol style="list-style-type: none"> Stelt toets of examen bij op basis van de conclusies. 	
Opleveren	Vaststeller/ lid Toetscommissie	<ol style="list-style-type: none"> Stelt methodegebonden of ingekochte toets of examen vast. 	<ul style="list-style-type: none"> Vastgesteld examen of toets. Checklist <i>Vaststellen methodegebonden of ingekochte toets of examen</i> is ingevuld en ondertekend.
	Examensecretaris	<ol style="list-style-type: none"> Archiveert methodegebonden of ingekochte toets of examen. 	

Construeren

Stappen	Wie?	Wat?	Met welk resultaat?
Vorbereiden	Examensecretaris/ lid Toetscommissie	<ol style="list-style-type: none"> Zet de benodigde <u>materialen</u> klaar. Zet oude versies van toetsen en examens klaar. Zet items voor een eigen toets of een examen van bijvoorbeeld Toetsplaza.nl klaar. Geeft opdracht aan constructeurs, met bijbehorende planning, om een toets of examen te construeren. 	<ul style="list-style-type: none"> Constructeurs hebben een constructieopdracht voor het opstellen van een toets of examen met bijbehorende planning en beschikken hiervoor over de benodigde informatie.
Uitvoeren	Constructeur	<ol style="list-style-type: none"> Construeert opgaven. Stelt de instructie voor de kandidaat op. Stelt de instructie voor de examinerator op. Stelt een correctiemodel met cesuur en normering op. Stelt de condities voor afname op. 	<ul style="list-style-type: none"> Volledig schoolexamen of toets conform de school-eisen.
Controleren	Vaststeller	<ol style="list-style-type: none"> Controleert toets of examen m.b.v. checklist <i>Vaststellen toets of examen</i> Trekt conclusies en noteert deze. 	<ul style="list-style-type: none"> Examen of toets staat ter vaststelling klaar.
	Constructeur	<ol style="list-style-type: none"> Stelt toets of examen bij op basis van de conclusies. 	
Opleveren	Vaststeller/ lid Toetscommissie	<ol style="list-style-type: none"> Stelt toets of examen vast. 	<ul style="list-style-type: none"> Vastgesteld examen of toets. Checklist <i>Vaststellen toets of schoolexamen</i> is ingevuld en ondertekend.
	Examensecretaris	<ol style="list-style-type: none"> Archiveert toets of examen. 	

Afnemen			
Stappen	Wie?	Wat?	Met welk resultaat?
Vorbereiden	Examensecretaris	a. Verzamelt de noodzakelijke informatie uit het toetsbeleid. b. Verzamelt de noodzakelijke informatie uit PTO of PTA. c. Zet (ingekocht) examen of toets klaar. d. Zet instructies voor kandidaat, examiner en surveillant klaar. e. Zet het formulier <i>Protocol afname</i> examen of toets klaar. f. Zet het formulier <i>Evaluatie afname</i> examen of toets klaar. g. Geeft opdracht aan docenten om de afname te organiseren.	<ul style="list-style-type: none"> • Docenten hebben opdracht met bijbehorende planning om de afname van examen of toets te organiseren en beschikken hiervoor over de benodigde informatie.
Uitvoeren	Docent Examiner of surveillant	a. Organiseert de afname. a. Brengt de afnamelocatie op orde. b. Instrueert betrokkenen. c. Bereidt de kandidaat voor. d. Vult de gegevens in van het afnamemoment in <i>Protocol afname examen of toets</i> . e. Maakt examen of toets klaar voor afname.	<ul style="list-style-type: none"> • Planning voor afname examen of toets. • Afnamelocatie is ingericht op basis van voorgeschreven condities. • Examen of toets staat gereed voor afname.
Controleren	Examinator	a. Controleert de afnamelocatie m.b.t. de condities. b. Controleert de informatie kennis van betrokkenen. c. Past afnamelocatie of instructie voor betrokkenen aan.	<ul style="list-style-type: none"> • Afnamelocatie en informatievoorziening voldoen aan gestelde condities. • Betrokkenen zijn geïnstrueerd.
Opleveren	Examinator	a. Geeft goedkeuring voor afname. b. Vult het formulier <i>Evaluatie afname examen of toets in</i> .	<ul style="list-style-type: none"> • Examen of toets is afgenomen. • Formulier <i>Evaluatie afname examen of toets</i> is ingevuld.

Beoordelen

Stappen	Wie?	Wat?	Met welk resultaat?
Vorbereiden	Examinator	<ol style="list-style-type: none"> Zet voor elke kandidaat een antwoordblad of beoordelingslijst klaar. Zet correctievoorschrift (antwoordmodel, puntentoekening, weging en cesuur) klaar. Zet de instructie voor de examinerator klaar over hoe de beoordeling te verwerken. Zet het formulier <i>Protocol beoordelen van het examen of de toets</i> klaar. 	<ul style="list-style-type: none"> De examinerator beschikt over de benodigde materialen om het examen of de toets te kunnen beoordelen.
Uitvoeren	Examinator	<ol style="list-style-type: none"> Beoordeelt examen of toets m.b.v. het correctievoorschrift of de beoordelingslijst. Bepaalt de voorlopige cesuur (indien onderdeel toetsbeleid). Legt de voorlopige uitslag van examen of toets vast in het leerlingvolgsysteem. Legt bevindingen n.a.v. de beoordeling van examenproducten vast. 	<ul style="list-style-type: none"> De voorlopige cesuur is bepaald. De voorlopige uitslag is vastgelegd. De bevindingen t.a.v. de examenproducten zijn vastgelegd.
Controleren	Examensecretaris	<ol style="list-style-type: none"> Evalueert de bevindingen n.a.v. de beoordeling van examenproducten. Formuleert conclusies uit deze evaluatie en stelt een advies op t.a.v. de aanpassing van de cesuur. 	<ul style="list-style-type: none"> Evaluatiegegevens van het examen of de toets. Conclusie en advies voor aanpassingen van de cesuur.
Opleveren	Examensecretaris	<ol style="list-style-type: none"> Bepaalt de definitieve cesuur. Stelt een overzicht op van de definitieve uitslag per kandidaat. Legt de uitslag van examen of toets vast. Archiveert examen- of toetsmateriaal. Draagt evaluatiegegevens over aan de toetscommissie. 	<ul style="list-style-type: none"> De definitieve cesuur. De uitslagenlijst van leerlingen is verwerkt in het leerlingvolgsysteem. Het examen- en toetsmateriaal is gearchiveerd. De evaluatiegegevens van examen of toets zijn overgedragen.
	Docent	<ol style="list-style-type: none"> Maakt de uitslag van examen of toets bekend en legt hem vast. 	

Diplomeren

Stappen	Wie?	Wat?	Met welk resultaat?
Vorbereiden	Examensecretaris	<ol style="list-style-type: none">Verzamelt noodzakelijke informatie uit de uitslagenlijst uit het leerlingvolgsysteem.Zet PTA klaar.Zet het overzicht van examenleerlingen klaar.Zet het examenreglement klaar.Zet de landelijke zak- slaagregeling klaar.Zet de studiegids klaar.	<ul style="list-style-type: none">Overzichten uitslag per individuele leerling.
Uitvoeren	Docent	<ol style="list-style-type: none">Controleert per leerling of alle uitslagen binnen zijn.Controleert per leerling of alle cijfers volgens het PTA er zijn.Bepaalt per leerling of het diploma is behaald.Stelt een voorlopig overzicht op van resultaten van leerlingen.	<ul style="list-style-type: none">Voorlopig totaal overzicht geslaagde en gezakte leerlingen.
	Examensecretaris	<ol style="list-style-type: none">Print diploma's van de behaalde examens.	
Controleren	Examensecretaris	<ol style="list-style-type: none">Controleert het overzicht van geslaagde en gezakte leerlingen.Controleert of de tekst op de diploma's klopt en tekent de diploma's.	<ul style="list-style-type: none">Definitief overzicht van geslaagde en gezakte leerlingen.Diploma's.Overzicht van resultaat en rendement van de opleiding.
	Aanstuurder	<ol style="list-style-type: none">Bepaalt het percentage geslaagde en gezakte leerlingen.	
Opleveren	Examensecretaris	<ol style="list-style-type: none">Archiveert het overzicht geslaagde en gezakte leerlingen.	<ul style="list-style-type: none">Teams zijn geïnformeerd over het rendement van de opleiding.
	Aanstuurder	<ol style="list-style-type: none">Meldt rendement van de opleiding aan het team.	

Evalueren

Stappen	Wie?	Wat?	Met welk resultaat?
Vorbereiden	Aanstuurder	a. Stelt met behulp van de checklist <i>Stappen voor een evaluatieplan</i> dit plan op. Baseer het evaluatieplan op het toezichtskader van de inspectie.	<ul style="list-style-type: none">• Evaluatieplan.
Uitvoeren	Examensecretaris en Toetscommissie	a. Verzamelt de benodigde <u>informatie</u> op basis van het evaluatieplan. b. Verzamelt protocol voor zelfevaluatie van de inspectie. c. Zet evaluatie in gang, geeft opdracht aan betrokkenen om informatie aan te leveren. d. Verzamelt gegevens die uit de evaluatie komen. e. Analyseert de gegevens uit de evaluatie.	<ul style="list-style-type: none">• Uitgevoerd evaluatieplan.
Controleren	Aanstuurder, Vaksectie, Examencommissie en Toetscommissie	a. Trekken gezamenlijk conclusies op basis van de analyse van de evaluatiegegevens. b. Stellen gezamenlijk een verbeterplan op voor aanpassingen van het examen- of toetsproces en examen- of toetsproduct. c. Stellen gezamenlijk een verbeterplan op voor aanpassingen van profielen examenfunctionarissen. d. Stellen gezamenlijk een advies op voor deskundigheidsbevordering examenfunctionarissen.	<ul style="list-style-type: none">• Verbeterplan voor het examen- of toetsproces en examen- of toetsproduct.• Verbeterplan voor aanpassingen profielen examenfunctionarissen.• Advies voor deskundigheidsbevordering examenfunctionarissen.
Opleveren	Aanstuurder	a. Maakt het verbeterplan definitief. b. Informeert betrokkenen over het verbeterplan.	<ul style="list-style-type: none">• Verbeterplan voor het examen- of toetsproces en examen- of toetsproducten, inclusief deskundigheidsbevordering.• Betrokkenen zijn geïnformeerd.

Bijlage 2: Meetlat Toetscyclus

Met de Meetlat Toetscyclus kan een school in beeld brengen hoe het er voor staat met de examinering op de school. De meetlat brengt in beeld hoe betrokkenen naar hun eigen toetsing en examinering kijken. Dat kan het beeld van het management zijn en/of van docenten in vaksecties of in teams. Zij maken samen de balans op en krijgen zicht op de sterke kanten van hun huidige aanpak en op punten die om verbetering vragen. Op basis van het verkregen overzicht kan vervolgens een plan van aanpak voor een project toetsbeleid opgesteld worden. De Meetlat Toetscyclus is een subjectief instrument, een hulpmiddel om met elkaar in gesprek te gaan over de kwaliteit van de examinering. Het gesprek over het ontstane beeld - over de overeenkomsten en verschillen daarin - draagt er aan bij dat er een gezamenlijke inzet ontstaat om tot verbetering te komen.

De Meetlat Toetscyclus is gericht op de examinering van alle vmbo leerwegen. Het accent ligt op de examinering; tevens komt de toetsing in de onderbouw op enkele punten aan de orde. Naast de elementen van de Toetscyclus, is in de meetlat een factor toegevoegd, die randvoorwaardelijk is voor een goede examinering, namelijk de cultuur van de school. Ieder onderdeel van de Meetlat bestaat uit acht vragen. Op iedere vraag kan u uw school een score geven op een schaal van 1 t/m 5:

1 = Hier moeten we nog mee beginnen

2 = In ontwikkeling

3 = Ontwikkeld, maar nog niet ingevoerd

4 = Ingevoerd, maar nog niet geborgd

5 = Dit hebben we ingevoerd en geborgd

Per onderdeel telt u vervolgens het aantal kruisjes per kolom en dit aantal vult u in op het totaaloverzicht. Hierdoor krijgt u inzicht in de sterke punten en de verbeterpunten van de school.

1. Beleid en organisatie

De onderstaande vragen gaan over het toetsbeleid van uw school en over de wijze waarop u de toetsing en examinering georganiseerd heeft.

	1	2	3	4	5
1. We hebben een toetsbeleidsplan voor onze vmbo-locatie.					
2. Ons toetsbeleid is uitgewerkt voor alle stappen van de Toetscyclus .					
3. Ons toetsbeleid kent duidelijke doelen voor een afgebakende periode.					
4. Ons toetsbeleid beslaat de gehele opleiding: onderbouw en bovenbouw in relatie tot elkaar en alle leerwegen .					
5. We hebben de rollen, taken en verantwoordelijkheden bij alle aspecten van de examinering helder omschreven.					
6. Er is een examenorganisatie (examencommissie, toetscommissie) met een duidelijke taakverdeling.					
7. We hebben de rollen van elke toets- en examenfunctionaris omschreven.					
8. We hanteren een duidelijke professionaliseringsroute voor de medewerkers die de verschillende rollen in de Toetscyclus vervullen.					
Totaal					

2. PTA en PTO

De onderstaande vragen gaan over het PTA en het PTO van uw school.

	1	2	3	4	5
1. Al onze schoolexamens zijn verankerd in het PTA .					
2. We maken bij de opstelling van het PTA gebruik van onze analyses van de examenresultaten van het vorige jaar.					
3. Het PTA is met een vast format opgesteld op basis van gezamenlijke beleidsafspraken.					
4. We werken met een PTO (programma voor toetsing onderbouw).					
5. Het PTO en PTA brengen samenhang in de toetsing en examinering tussen onderbouw en bovenbouw .					
6. Het PTA is altijd gebaseerd op de meest actuele syllabi en examenprogramma's.					
7. We hebben in het PTA het aantal examens per vak vastgelegd.					
8. Uit het PTA worden de verschillen in de examens voor de leerwegen duidelijk.					
Totaal					

3. Methode-gebonden toetsen

De onderstaande vragen gaan over de methode-gebonden toetsen die uw school als toets of schoolexamen inzet.

	1	2	3	4	5
1. We controleren altijd de methode-gebonden toetsen die we inzetten bij het schoolexamen.					
2. Een docent/toetsconstructeur past de methode-gebonden toets die we inzetten bij het examen zo nodig aan op basis van de wensen van de school zelf.					
3. Elke methode-gebonden toets, die we bij het examen inzetten heeft een toetsmatrijs .					
4. In de toetsmatrijs van de methode-gebonden toets zijn de kerndoelen, eindtermen en competenties benoemd.					
5. De toetsconstructeur geeft de methode-gebonden toets vorm in het vaste format voor examens van de school.					
6. De toetscommissie (of de vaststeller namens de commissie) stelt altijd de definitieve methode-gebonden toetsen vast .					
7. De rol van vaststeller van de methode gebonden toets wordt door een andere docent vervuld dan de rol van constructeur .					
8. De examensecretaris archiveert de methode-gebonden toetsen die we inzetten bij het schoolexamen op een veilige manier.					
Totaal					

4. Zelf toetsen en schoolexamens construeren

De onderstaande vragen gaan over de toetsen en schoolexamens die uw school zelf construeert.

	1	2	3	4	5
1. Een docent/toetsconstructeur construeert een toets of schoolexamen volgens het PTA en de toetsmatrijs .					
2. We werken bij het zelf construeren van toetsen en examens altijd met een toetsmatrijs .					
3. In de toetsmatrijs zijn de kerndoelen, eindtermen en competenties benoemd.					
4. De docent construeert steeds een volledige toets die bestaat uit de opgaven, instructies voor de leerlingen, correctiemodel en instructies voor de examiner.					
5. De constructeur geeft de toetsen en schoolexamens vorm in het vaste format voor toetsen/examens van de school.					
6. De toetscommissie (of de vaststeller namens de commissie) stelt de definitieve toetsen en schoolexamens vast . (Eventueel nadat de constructeur op aanwijzing van de vaststeller aanpassingen doorgevoerd heeft.)					
7. De rol van vaststeller wordt bij zelf geconstrueerde toetsen door een andere docent vervuld dan de rol van constructeur .					
8. De examensecretaris archiveert de zelf geconstrueerde toetsen op een veilige manier.					
Totaal					

5. Uitvoeren van de toetsing en examinering

De onderstaande vragen gaan over de uitvoering van de toetsen en schoolexamens op uw school: de organisatorische voorbereiding, de afname, de beoordeling en de diplomering.

Vorbereiding	1	2	3	4	5
1. De examensecretaris voert de regie over de organisatie van de toetsing en examinering volgens het jaarrooster.					
2. Informatie over de organisatie van de toetsen en het schoolexamen communiceren we tijdig naar alle leerlingen en docenten.					
Afnemen					
3. De examinerator of surveillant voert de afname altijd uit volgens het <i>Protocol afname examen of toets</i> .					
4. De examinerator vult na afronding altijd het formulier <i>Evaluatie afname examen of toets in</i> .					
Beoordelen					
5. De examinerator beoordeelt toetsen en examens altijd met behulp van het beoordelingsmodel en past de cesuur zoals afgesproken toe. .					
6. De definitieve uitslag per kandidaat wordt altijd formeel vastgesteld door de examencommissie.					
Diplomeren					
7. De examensecretaris (examencommissie) controleert de lijst met geslaagde/ gezakte leerlingen en stelt vast wie het diploma gaat ontvangen.					
8. De examensecretaris archiveert het overzicht van geslaagde en gezakte leerlingen.					
Totaal					

6. Evaluatie van de Toetscyclus

De evaluaties en verbeteracties per onderdeel van de Toetscyclus zijn bij de vorige stappen al aan de orde geweest. De onderstaande vragen gaan over de evaluatie van de Toetscyclus en de examinering als geheel op uw school.

	1	2	3	4	5
1. Onze kwaliteitszorg voor de toetsing en examinering is gebaseerd op de PDCA-cyclus (plan, do, check, act) die we verankerd hebben in een jaarrooster.					
2. We passen de PDCA toe op elk van de onderdelen van de Toetscyclus apart (doen we de dingen goed).					
3. We passen de PDCA toe op de Toetscyclus als geheel (doen we de goede dingen).					
4. We hebben de eisen uit het toezichtkader van de Inspectie verwerkt in de PDCA-cyclus voor de toetsing en examinering.					
5. We hanteren bij de analyses van evaluatiegegevens vooraf opgestelde doelen, kwaliteitsstandaarden, normindicatoren en/of criteria .					
6. We passen de PDCA-cyclus consequent toe : we evalueren, analyseren de uitkomsten, bepalen verbeteringen en nemen die op in een vervolgplan.					
7. Er is een duidelijke taakverdeling tussen de schoolleiding, onze examencommissie, de vaksecties en de docenten bij het toepassen van de PDCA-cyclus op (de onderdelen van) de Toetscyclus.					
8. Het AOC monitort of we op deugdelijke wijze invulling geven aan de PDCA-cyclus van onze toetsing en examinering.					
Totaal					

7. Cultuur

De onderstaande vragen gaan over de cultuur op uw school: hoe werken alle betrokkenen samen aan de toetsing en examinering?

	1	2	3	4	5
1. Op onze school vindt iedereen het belangrijk om het maximale uit de leerlingen te halen.					
2. Wij vinden het op onze school allemaal belangrijk dat het diploma staat waarvoor het staat en dat de examinering daartoe goed in elkaar zit.					
3. We toetsen de leerlingen steeds volgens de eisen en het niveau van de leerweg waar ze voor gekozen hebben en dus vermijden we pedagogisch cijferen.					
4. Onze docenten zijn gemotiveerd om als team met elkaar samen te werken bij de verbetering van de toetsing en examinering.					
5. Onze docenten gebruiken de examen- en toetsresultaten om als team opbrengstgericht te werken .					
6. Op alle niveaus in onze school is sprake van voldoende zelfreflectie : de informatie uit evaluaties van de toetsing wordt gekoppeld aan doelen en er worden consequenties uit getrokken voor het eigen handelen.					
7. Onze docenten geven elkaar gevraagd en ongevraagd positieve feedback over elkaars toetsen/examens en resultaten; er is een veilige en open aanspreekcultuur .					
8. Onze school kenmerkt zich door een resultaatgerichte cultuur waarin informatie over de toetsing door alle lagen van de school systematisch wordt verzameld, verspreid, geanalyseerd en gebruikt om de kwaliteit van de toetsing continue te verbeteren.					
Totaal					

Totaaloverzicht Meetlat Toetscyclus

In het volgende overzicht kunt u de totaalscores uit de 7 onderdelen van de Meetlat overnemen. U ziet dan in één oogopslag waar ten aanzien van het toetsbeleid voor uw school de sterke kanten en de uitdagingen zitten.

		1	2	3	4	5
1.	Toetsbeleid en organisatie					
2.	PTA en PTO					
3.	Methode-gebonden toetsen					
4.	Zelf toetsen en schoolexamens construeren					
5.	Uitvoeren van de toetsing en examinering					
6.	Evaluatie van de Toetscyclus					
7.	Cultuur					

Bijlage 3: Checklist Toetsbeleidsplan

Deze checklist biedt een voorbeeld van een inhoudsopgave van een toetsbeleidsplan. Voor het gebruik van de inhoudsopgave wordt de volgende aanpak geadviseerd:

- Bepaal de positie van dit toetsbeleid in relatie tot andere onderwijsontwikkelingen.
- Bepaal de positie van dit toetsbeleid in relatie tot andere documenten (handboek, examenreglement et cetera).
- Aanpak bij de constructie van het toetsbeleid (waardoor er samenhang ontstaat):
 - bepaal op welke onderdelen het toetsbeleid compleet is (gebruik hiervoor de resultaten van bijlage 1: de Meetlat Toetscyclus);
 - bepaal welke keuzes er al zijn gemaakt in het toetsbeleid van de school (noteer wat er wel en wat er niet gedaan wordt);
 - vul vervolgens de ontbrekende onderdelen aan;
 - beschrijf de keuzes in korte zinnen of uitgangspunten;
 - voorkom grote verhalen of vage omschrijvingen.
- Dit beleidsplan is tevens een communicatieplan naar alle professionals in de school, naar de inspectie, naar AOC breed en eventueel naar ouders.
- Wie waren intern betrokken bij het opstellen van dit beleidsplan (draagvlak laten zien).
- Vastgesteld en ondertekend door de algemeen directeur.

Hoofdstuk 1

Waarom toetsbeleid

- Ontwikkelingen de komende jaren extern. (o.a. Kaders inspectie noemen; maatschappelijke eisen aan onderwijs (o.a. taal en rekenen), digitale mogelijkheden, samenwerking AOC breed, e.d.).
- Ontwikkelingen intern: de huidige situatie t.a.v. ons toetsbeleid in beeld (op basis van diagnose met de meetlat Toetscyclus). Wat gaat goed, wat kan beter.
- Onze visie op onderwijs en de toetsing ervan.
- Rol van toetsing en examinering in het onderwijs van de school; betekenis voor kwaliteit van het onderwijs/gediplomeerden.

Hoofdstuk 2

Doelen toetsbeleid (bijvoorbeeld voor drie jaar)

- Doelen kwaliteitsslag toetsing en examinering.
- Doelen personele factor bij toetsing en examinering.
- Doelen organisatie toetsing en examinering.
- Doelen kwaliteitszorg toetsing en examinering.

Voorbeeld inhoudsopgave Toetsbeleidsplan

Inleiding Toetsbeleidsplan

- Waarom is dit beleidsplan juist nu opgesteld (kort; eventueel verder uitwerken in hfdst.1).
- Ambitie van het beleidsplan kort verwoorden (zeer kort; 1 zin; uitwerken in hfdst.1).
- Wat is de reikwijdte van dit beleidsplan (bv: ob en bb; alle leerwegen).
- Wat is de plaats van dit beleidsplan tussen andere documenten t.a.v. examinering/toetsing waarin de school de kwaliteit van zijn examinering borgt en zich verantwoordt voor zijn handelen.

Hoofdstuk 3

Beleidskaders toetsing en examinering (bijvoorbeeld voor drie jaar)

- Werken volgens de Toetscyclus (korte toelichting onderdelen van de cyclus; plaatje cyclus opnemen).
- Onderbouw én/of bovenbouw in de Toetscyclus.
- Kaders voor **PTA en PTO**:
 - Verankeren syllabi in PTA en PTO.
 - Doorlopende lijn onderbouw en bovenbouw: hoe zorgen voor logische opbouw in onderwijsprogramma van leerjaar 1 t/m 4 en daaraan gerelateerde toetsen.
 - Afspraken over invulling schoolexamens: inhoud, moeilijkheidsgraad, startmoment, aantal schoolexamens per vak voor alle leerwegen.
 - Afspraken over duiding/aanscherpen van kerndoelen, eindtermen en competenties in de onderbouw en bovenbouw.
- Kaders voor **construeren en vaststellen**:
 - Benoemen inzet syllabi bij constructie, vaststellen en beoordelen. Werken met competenties?
 - Benoemen type beoordelingsvormen die gehanteerd kunnen worden, eventueel met weging. Relatie van CE en CSPE benoemen, eventueel onderscheid onderbouw en bovenbouw en leerwegen.
 - Benoemen van eisen aan beoordelingsvormen voor afname in de schoolcontext en in de beroepspraktijk.
 - Scheiding tussen constructie en vaststellen bepalen.
- Werken volgens uniforme formats voor toetsen, toetsmatrijzen, checklists vaststellen; procedures voor constructie en vaststelling (in aparte documenten nader uitwerken).
- Benutten producten ToetsPlaza, Groenproeven en Creta.
- Wijze van aanwijzen toetsconstructeurs en vaststellers: aan welke eisen dienen zij te voldoen.
- Taken en verantwoordelijkheden bij constructie en vaststellen.
- Aanpak organisatie van de constructie, bijvoorbeeld de rol van de vaksecties, samenwerking tussen docenten.
- Hoe is de vaststelling van toetsen georganiseerd.
- Keuze voor werken met een jaarrooster constructie en vaststellen.
- Wijze van communicatie naar betrokkenen over constructie en vaststellen.
- Kaders voor **afname, beoordelen en diplomering** van toetsen/examens:
 - Afnemen toetsen onderbouw, bovenbouw; afnemen CE en CSPE.
 - Taken en verantwoordelijkheden bij afname en beoordeling.
 - Globaal: toelating tot het schoolexamen (herkansingen en voorwaarden).
 - Wijze van organiseren van de afname en beoordeling (welke samenwerking/afstemming tussen vaksecties).
 - Eisen bij afname toetsen/examens in de schoolcontext en in de beroepspraktijk.
 - Uitgangspunten communicatie naar leerlingen over de afname en beoordeling van examens en toetsen.
 - Voorbereiding leerlingen op toetsen en examens.

Hoofdstuk 4

Competenties docenten ten aanzien van examinering en toetsing

- Specifieke rollen van examenfunctionarissen benoemen en globaal omschrijven (zoals constructeur, vaststeller, beoordelaar, examiner, lid en secretaris examencommissie, toetscommissie e.d.).
- Benoemen waar het bewaken van de kwaliteit van de functionarissen belegd is: taken, verantwoordelijkheden en sturing bij het bewaken van deze kwaliteit benoemen.
- Professionalisering examenfunctionarissen (globaal benoemen; in apart scholingsplan specifiek uitwerken).
- Borgen in specifieke regelingen (competentie-profielen, HRM gesprekscyclus, professionaliseringsplan, procedures voor het bepalen van aanwezige competenties, enzovoort).
- Wijze van communicatie naar betrokkenen in de school.

Hoofdstuk 5

Systemen ten behoeve van de Toetscyclus

- Digitale omgeving om de Toetscyclus en de examens/toetsen te borgen.
- De rol van het examenreglement (globaal benoemen: o.a. organisatie van schoolexamen; gang van zaken tijdens schoolexamen; aanpak onregelmatigheden; leerlingen met een beperking; herkansingsbeleid; commissie van beroep. Specifiek uitwerken in apart document).
- De rol van het kwaliteitshandboek examinering.
- Eventueel andere documenten.

Hoofdstuk 6

Evaluatie van de Toetscyclus

- De PDCA inzetten voor alle onderdelen en voor het geheel van de Toetscyclus en de organisatie.

- Te hanteren kwaliteitstandaarden benoemen (in relatie tot AOC breed; VO Raad; inspectie enzovoort); normindicatoren en criteria.
- Verdeling taken en verantwoordelijkheden bij de kwaliteitszorg van de Toetscyclus.
- Toelichting bij de stappen in de PDCA.
- (check)evaluatie van onderdelen en het gehele proces (hoe en door wie, samenwerking andere vestigingen).
- Jaarplanning kwaliteitszorg Toetscyclus.
- Plaats in handboek kwaliteitszorg en relatie naar kwaliteitszorg op AOC-breed niveau.
- Communicatie naar alle betrokkenen in de school over kwaliteitszorg Toetscyclus.

Hoofdstuk 7

Verbeteractiviteiten toetsing komende 2/3 jaar (plan van aanpak project toetsbeleid)

- PTA en PTO.
- Constructie en vaststellen.
- Afnemen, beoordelen en diplomeren.
- Organisatie van de Toetscyclus.
- Kwaliteitszorg (evaluatie) van onderdelen en het gehele proces.

Hoofdstuk 8

Regie/sturing over het toetsbeleid

- Rol van directie en coördinatoren.
- Rol van de examencommissie.
- Rol van de toetscommissie.
- Rol vaksecties (voorzitter) en docenten.
- Organogram.

Hoofdstuk 9

Personele inzet om het toetsbeleid uit te voeren

- Onderbouw.
- Bovenbouw.

Bijlage 4: Handreiking organisatie toetsbeleid

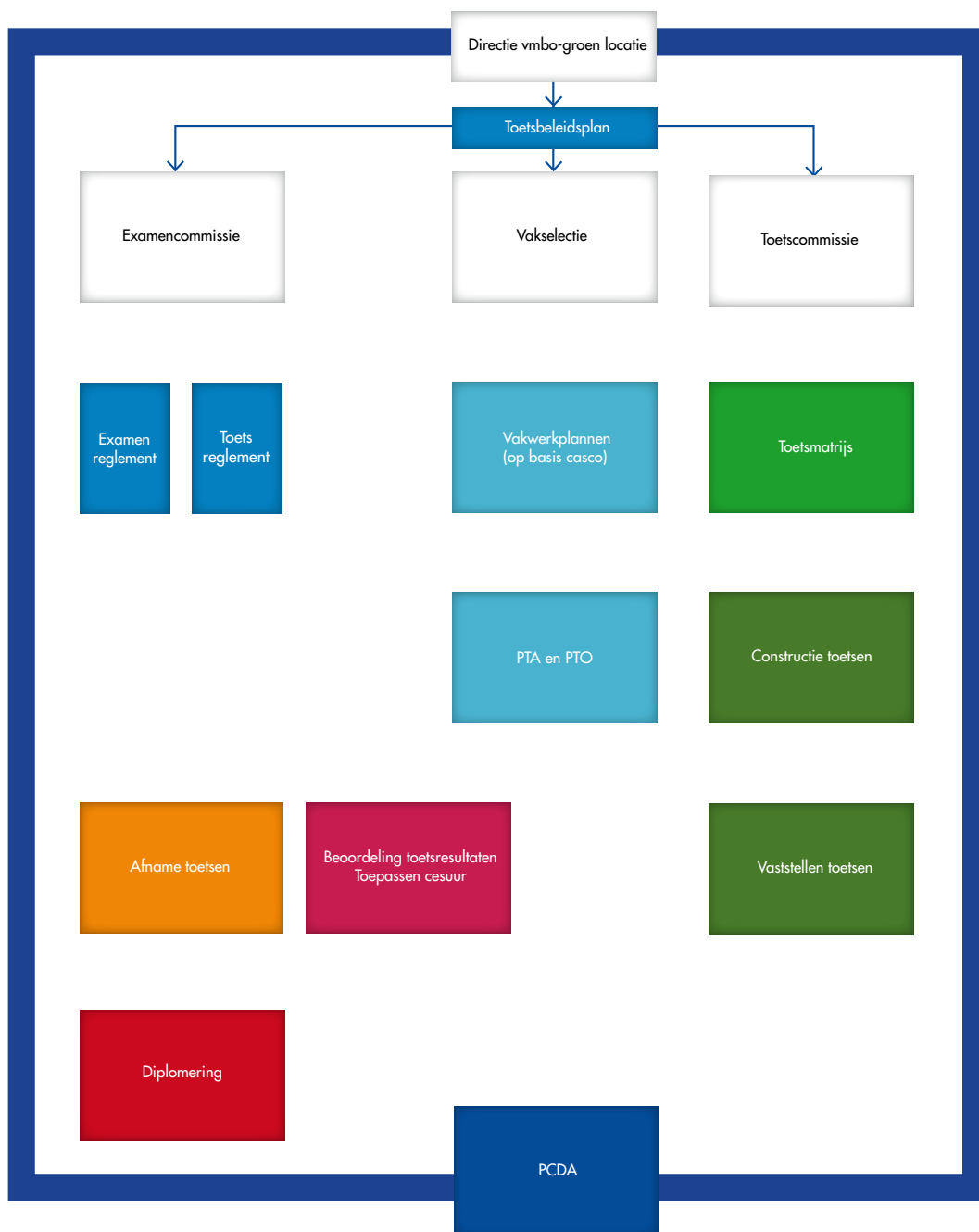
In deze bijlage zijn de taken die aan de orde zijn bij toetsing en examinering in een school omschreven. Er is een checklist opgenomen die scholen kan helpen de taken bij verschillende actoren te beleggen. Het plaatje 'Organisatie taken toetsen en examinering' plaatst de taken in een samenhang. In de pilots is op onderstaande wijze met de taakverdeling omgegaan:

- De **schoolleiding** van de locatie voert de regie over het toetsbeleid, zorgt dat er een toetsbeleidsplan komt, stelt dat vast en draagt de eindverantwoordelijkheid.
- De **examencommissie** van een locatie is verantwoordelijk voor het op een verantwoorde wijze doorlopen van alle procedures uit de Toetscyclus. Het borgen van de kwaliteit van de examinering als geheel behoort tot de taken van de examencommissie. De commissie draagt zorg voor de PDCA van de Toetscyclus als geheel (het toetsbeleid). De directie van de locatie stelt de examencommissie aan. De examencommissie legt verantwoording af aan de directie. De examencommissie vervult meestal ook een belangrijke rol bij de uitvoering van de examinering. Het aanwijzen van de examinatoren, het afnemen van de examens en de diplomering vindt onder aansturing van de examencommissie plaats. De examencommissie draagt zorg voor de PDCA van het deelproces 'uitvoering' van de examens.
- De **vaksecties** stellen op basis van het toetsbeleid zogenaamde vakwerkplannen op waarin zij hun visie op en aanpak van de examinering neerleggen. Ook stellen de vaksecties het PTA en te zijner tijd ook het PTO op. Nadat de toetsen afgenomen zijn, zijn het docenten uit de vaksecties die de resultaten beoordelen. De vaksecties dragen zorg voor de PDCA van het deelproces PTA en PTO.
- De **toetscommissie** richt zich vooral op het proces van constructie en vaststellen van de toets/het examen. De toetscommissie legt verantwoording af aan de examencommissie. Onder leiding van de toetscommissie worden de benodigde instrumenten (zoals een toetsmatrijs) opgesteld en vastgesteld. De toetscommissie organiseert het proces van controle van de toets/het examen (m.n. de methodegebonden toetsen die als examen gebruikt worden) en de constructie van bij te stellen of nieuwe examens. De commissie zorgt ervoor dat het beoordelingsmodel en de cesuur onderdeel uitmaken van de complete examenset. De commissie kan deze taken delegeren naar gekwalificeerde constructeurs en vaststellers. Ook kan de toetscommissie een taak op zich nemen bij het organiseren van de nodige professionalisering voor constructeurs en vaststellers. De toetscommissie draagt zorg voor de PDCA van het deelproces constructie en vaststellen in de Toetscyclus.

Checklist beleggen van taken toetsing en examinering

In de checklist op pagina 60 e.v. zijn de taken ingedeeld naar de hoofdprocessen van de Toetscyclus: beleid, constructie en vaststellen, uitvoering en evaluatie van toetsen en examens. Het is aan de examencommissie om deze taken te beleggen bij bijvoorbeeld de toetscommissie, de vaksecties of bij docenten. Hiertoe kan de examencommissie de checklist invullen. De examencommissie blijft eindverantwoordelijk voor alle taken en legt hiervoor verantwoording af aan de directie van de school. Indien het AOC op centraal niveau een examencommissie heeft aangesteld, dan is deze commissie eindverantwoordelijk voor de gehele examenorganisatie van het AOC (alle locaties).

Organisatie taken toetsing en examinering

- = beleid
- = constructie en vaststellen
- ■ ■ = uitvoering toetsing
- = evaluatie met de PDCA

	Taak examen- commissie	Taak toets- commissie	Taak vaksectie (voorzitter)	Taak school- leiding
Beleid				
Het opstellen van een meerjarig toetsbeleidsplan.				
Het benoemen en aanstellen van examenfunctionarissen een toetscommissies.				
Het instellen van een Bezwaarcommissie.				
Het opstellen van een jaarkalender voor de examinering.				
Het maken van een PTA voor de examinering.				
Het vaststellen van het PTA.				
Het maken van een PTO.				
Het vaststellen van het PTO.				
Het opstellen van vakwerkplannen.				
Het vaststellen van vakwerkplannen.				
Het opstellen van de examenregeling.				
Het toezicht op het naleven van de processen en procedures vastgesteld in het procedurehandboek examinering.				
Het toezicht op het naleven van de regels m.b.t. geheimhouding.				
Het jaarlijks inventariseren van de deskundigheid van de toets- en examenfunctionarissen en hieruit een scholingsplan opstellen.				
Constructie en vaststellen				
Het maken van een planning voor het ontwikkelen van toetsen en schoolexamens.				
Het maken van toetsmatrijzen.				
Het vaststellen van toetsmatrijzen.				
Het adviseren van de directie m.b.t. de contractsluiting (zoals VAS en CITO).				
Het maken van afspraken en instructies voor het toepassen van toetsen en schoolexamens uit de methoden.				
Het verstrekken van opdrachten aan constructeurs voor het ontwikkelen van toetsen en schoolexamens.				
Het waarborgen dat ieder examenonderdeel inhoudelijk representatief is voor de eindtermen/kerndoelen.				

(vervolg)

	Taak examen- commissie	Taak toets- commissie	Taak vaksectie (voorzitter)	Taak school- leiding
Het waarborgen dat het niveau van de toetsen/examens overeenkomt met het niveau zoals aangegeven in de eindtermen/ kerndoel.				
Het verstrekken van opdrachten aan vaststellers voor het vaststellen van toetsen/schoolexamens.				
Het vaststellen van toetsen/schoolexamens op advies van de vaststellers.				
Het toekennen van een codering/versienummer aan de toetsen/schoolexamens.				
Uitvoering van de toetsen/examens				
Het maken van een planning voor de uitvoering van de toetsen/examens.				
Het tijdig informeren van leerlingen over de inhoud en inrichting van de toetsen/schoolexamens.				
Het op de hoogte stellen van leerlingen van de wijze van verwerken en bekend maken van de examenresultaten.				
Het verstrekken van instructies aan examinatoren, afnamecoördinatoren, toezichthouders, surveillanten, etc.				
Het organiseren van het inzagerecht en het bewaken van de termijnen.				
Het verlenen van toestemming bij afwijkingen van processen en procedures.				
Het verlenen van toestemming voor afwijkende wijze van examinering.				
Het vaststellen van richtlijnen en het geven van aanwijzingen aan examinatoren met betrekking tot de beoordeling en de uitslag.				
Het instellen van 2 ^o correctoren.				
Het verstrekken van opdrachten aan medewerkers: - verwerken van de cijfers in bijv. Magister - archiveren van de toetsen/schoolexamens.				
Het organiseren van herkansingen.				
Het vaststellen van de examenresultaten.				
Het ondertekenen en diplomeren van leerlingen volgens een vastgestelde werkwijze.				

(vervolg)

	Taak examen- commissie	Taak toets- commissie	Taak vaksectie (voorzitter)	Taak school- leiding
Evalueren				
Opstellen van het evaluatieplan op basis van het toetsbeleidsplan, eerdere verbeterplan en het extern toezichtskader.				
Het jaarlijks evalueren van de processen en procedures.				
Het jaarlijks evalueren van het proces van constructie en vaststelling.				
Het jaarlijks evalueren van toets- en exameninstrumenten.				
Opdracht geven tot het analyseren van de resultaten van de examenuitslag.				
Het jaarlijks evalueren van het functioneren van de examencommissie, overige commissies en functionarissen van de toets- en examenorganisatie.				
Het jaarlijks evalueren van het examenreglement.				
Het jaarlijks evalueren van en schriftelijk rapporteren over de werkzaamheden van de Bezwaarcommissie.				
Het periodiek onderzoeken van de tevredenheid bij leerlingen en ouders.				
Het evalueren van het verbeterplan van afgelopen jaar.				
Het analyseren van de uitkomsten van de evaluaties en de tevredenheidsonderzoeken.				
Het rapporteren van de opbrengsten uit de evaluaties en analyses aan de directie.				
Het verzorgen van een jaarverslag ⁶⁾ voor de directie.				
Het overdragen van evaluatieresultaten aan constructeurs.				
Het opstellen van een verbeterplan en ter goedkeuring voorleggen aan de directie.				
Het informeren van de medewerkers van de schoolorganisatie over de te realiseren verbeterpunten.				
Het bijstellen van het toetsbeleid en -organisatie.				
Het implementeren van verbeteringen.				

⁶⁾ De volgende producten kunnen onderliggend zijn voor het schrijven van een jaarverslag, maar in ieder geval voor het schrijven van verbeterplannen:
- zelfevaluatie - tevredenheidsonderzoeken - audits (intern en extern) - evaluatieverslagen (examenprocessen en -producten) - opbrengsten (rendementsgegevens)
- rapportage Bezwaar en Beroepszaken - afwijkingen bij afname - verslagen van de examencommissie

Bijlage 5: Tips per leerweg bij het construeren van het schriftelijk - en praktijksexamen

Dienen schoolexamens in hun uiteindelijke vorm anders van taal en opzet te zijn voor de verschillende leerwegen? Waar moet je rekening mee houden in het taalgebruik bij het construeren van schoolexamens voor BB, KB en GL? Om deze vragen te beantwoorden zijn diverse CE's, CSPE's en schoolexamens geanalyseerd⁷⁾.

Uit deze analyses zijn per leerweg de onderstaande tips en voorbeeldsommen geformuleerd. Daarmee kan de constructeur met de schoolexamens en toetsen beter aansluiten op de kenmerken van leerlingen in de verschillende leerwegen. Het gaat vaak om graduele verschillen tussen de drie leerwegen (de rijen in het schema).

	BB	KB	GL
Taalgebruik	<ul style="list-style-type: none"> • Korte en eenvoudige zinnen, maar passend bij doelgroep en wat vereist mag worden. • Onnodige informatie weglaten. • Duidelijk herkenbaar onderscheid tussen vraag- en informatiedeel. 	<ul style="list-style-type: none"> • Duidelijk herkenbaar onderscheid tussen vraag- en informatiedeel. 	<ul style="list-style-type: none"> • Duidelijk herkenbaar onderscheid tussen vraag- en informatiedeel.
Structuur opdracht/schoolexamens	<ul style="list-style-type: none"> • Voorgestructureerde en uitgebreidere instructie bij beantwoorden vragen. • Eenvoudige structuur in de vraagstelling. • Beperkt aantal beoordelingscriteria bij de beoordeling van beroepsgerichte competenties in relatie tot complexiteit van de opdracht. • Bij benadering is de weging van het aantal punten te behalen voor beroepsgerichte opdrachten versus AVO opdrachten binnen één schoolexamen 4:1 (vergelijkbaar cspe en info uit examensyllabi).* • Tijdsduur en omvang schoolexamen afhankelijk van leerweg BB. 	<ul style="list-style-type: none"> • Beperkte instructie bij beantwoorden vragen. • Eenvoudige structuur in de vraagstelling. • Meer beoordelingscriteria bij de beoordeling van beroepsgerichte competenties in relatie tot de complexiteit van de opdracht. • Beperkte onderbouwing van antwoorden/oplossingen vragen. • Bij benadering is de weging van het aantal punten te behalen voor beroepsgerichte opdrachten versus AVO opdrachten binnen één schoolexamen 3:1 (vergelijkbaar cspe en info uit examensyllabi).* • Tijdsduur en omvang schoolexamen afhankelijk van leerweg KB. 	<ul style="list-style-type: none"> • Beperkt instructie bij beantwoorden vragen. • Structuur in de vraagstelling. • Meer beoordelingscriteria bij de beoordeling van beroepsgerichte competenties in relatie tot de complexiteit van de opdracht. • Onderbouwing en argumenteren vragen bij beantwoorden/oplossing. • Bij benadering is de weging van het aantal punten te behalen voor beroepsgerichte opdrachten versus AVO opdrachten binnen één schoolexamen 1:1 (vergelijkbaar cspe en info uit examensyllabi).* • Tijdsduur en omvang schoolexamen afhankelijk van leerweg GL.

* De verhouding dient overeenkomstig het aangeboden aantal uren onderwijs in beroepsgerichte en AVO vakken in deze leerweg te zijn. Indien meer uren zijn besteed aan beroepsgerichte vakken, zal de weging van te behalen punten voor beroepsgerichte opdrachten groter zijn.

⁷⁾ Zie o.a. het onderzoek 'Onder de loep: het centraal schriftelijk en praktisch examen (CSPE) voor het vmbo landbouw-breed 2010-2011' AOC Raad 2012.

(vervolg)

zie pagina 66
3. BB/KB/GL-
opdracht,
opruimen
na het uitvoeren
van een
opdracht

zie pagina 66
4. GL-opdracht,
context
algemeen
(cspe 2010)

	BB	KB	GL
Kenmerk opbouw schoolexamen	<ul style="list-style-type: none"> • Expliciete en alleen relevante instructies/informatie. • Stapsgewijze instructie met op zichzelf staande opdracht of vraag. • Reële en herkenbare praktijkcontext. • Toetsduur en toetsvorm rekening houdend met concentratieboog doelgroep. 	<ul style="list-style-type: none"> • Weinig expliciete instructies/informatie. • Praktijkcontext is reëel en herkenbaar, maar hoeft niet noodzakelijkerwijs. 	<ul style="list-style-type: none"> • Algemene en weinig expliciete instructies/informatie/opdracht en soms niet relevant. Geen bekende (en niet altijd reële) praktijkcontext is.
Kenmerk vraag of opdracht	<ul style="list-style-type: none"> • Eenvoudige reken- en taalvaardigheden, tenminste op het vereiste uitstroom taalniveau ⁸⁾. • Kennisvragen, beperkt aantal inzichtvragen. • Beperkte context bij de vragen. • Vaardigheden/instructie voor uitvoering opdracht expliciet beschrijven. • Duidelijk gestructureerde vragen en opdrachten. 	<ul style="list-style-type: none"> • Kennis- en inzichtvragen. • Aantal benodigde vaardigheden impliciet aanwezig geacht. • Redelijk veel context bij de vragen. • Handelingen in opdracht met verhoogd risico. • Vaardigheden/instructie voor uitvoering opdracht impliciet aanwezig. • Onderliggende stappen bij oplossen worden als kennis aanwezig verondersteld. 	<ul style="list-style-type: none"> • Substantieel deel van theorie-examen praktijkvak bevat rekenkundige bewerkingen. • Kennisvragen en redelijk veel inzichtvragen. • Meerdere rekenkundige bewerkingen binnen één vraag. • Vrij veel context bij de vragen. • Aantal benodigde vaardigheden voor uitvoering impliciet aanwezig geacht. • Onderliggende stappen bij oplossen worden als kennis aanwezig verondersteld.

zie pagina 66
5. BB/KB/GL-
opdracht,
klantgesprek
voeren

zie pagina 66
6. GL-opdracht
met alleen
noodzakelijke
toelichting
(cspe 2010)

⁸⁾ Referentieniveau taal en rekenen Meijerink

Voorbeeld sommen

1. BB-rekenopdracht met eenvoudig taalgebruik (cspe 2010)

Hans heeft een stuk kleigrond van 100 m². In deze grond heeft hij het afgelopen jaar zuurminnende planten geteeld. Hans wil daar nu planten telen die grond met een pH van 6,5 nodig hebben. De pH van de grond is nu 4,5.

zandgrond			kleigrond		
bemesting met kalk in kg per 10 m ²			bemesting met kalk in kg per 10 m ²		
van pH	naar pH 6,0	naar pH 6,5	van pH	naar pH 6,0	naar pH 6,5
4,0	5,5	8,0	4,0	6,5	13,0
4,5	4,5	6,5	4,5	5,0	10,0
5,0	3,5	5,0	5,0	4,0	7,5
5,5	2,5	4,0	5,5	3,0	6,0
6,0	-	2,5	6,0	-	4,0
6,5	-	-	6,5	-	2,5

Hoeveel kg kalk heeft Hans nodig om de zuurgraad op 6,5 te brengen?

..... kg

2. KB-vraag met meer toelichting dan in BB (cspe 2010)

Hans heeft een stuk kleigrond van 100 m². In deze grond heeft hij het afgelopen jaar zuurminnende planten geteeld. Hans wil er nu planten telen die houden van een grond met een meer neutrale pH. De pH van de grond is nu 4,5. In de tabel staat een advies voor bemesting met kalk. De benodigde kalk kan het best in meerdere giften gegeven worden gedurende het seizoen, met een maximale dosis van 2,5 kg/10 m²/gift.

zandgrond			kleigrond		
bemesting met kalk in kg per 10 m ²			bemesting met kalk in kg per 10 m ²		
van pH	naar pH 6,0	naar pH 6,5	van pH	naar pH 6,0	naar pH 6,5
4,0	5,5	8,0	4,0	6,5	13,0
4,5	4,5	6,5	4,5	5,0	10,0
5,0	3,5	5,0	5,0	4,0	7,5
5,5	2,5	4,0	5,5	3,0	6,0
6,0	-	2,5	6,0	-	4,0
6,5	-	-	6,5	-	2,5

Hoeveel keer moet Hans minimaal een kalkbemesting op zijn kleigrond uitvoeren om een pH van 6,5 te bereiken?

A: 1 keer B: 2 keer C: 3 keer D: 4 keer

3. BB/KB/GL-opdracht, opruimen na het uitvoeren van een opdracht

In de BB-opdracht staat expliciet (onderdeel c 2010): ruim daarna je werkplek op. In KB (in onderdeel b 2010) en GL (in onderdeel a 2010) staan geen verwijzingen naar opruimen aan het eind van opdracht, terwijl dit wel wordt beoordeeld (zie beoordelingsmodel van het examen).

4. GL-opdracht, context algemeen (cspe 2010)

Je werkt in een tuincentrum. Klanten vragen regelmatig welke soort grond het meest geschikt is om zaden van eenjarige te laten kiemen. In dit onderdeel ga je aan de hand van productinformatie van zakken grond een uitspraak doen over welke soort grond jou het meest geschikt lijkt om eenjarigen te laten kiemen en opgroeien. De informatie is niet compleet, daarom ga je zelf de pH van drie soorten grond bepalen en het watervasthoudend vermogen van zes soorten grond bepalen. Daarna ga je de resultaten van een kiemproof beoordelen en een prijsvergelijking maken van de zes soorten grond.

5. BB/KB/GL-opdracht, klantgesprek voeren

Bij BB en KB gaat het in de examens van 2010 en 2011 om een aparte opdracht 'klantgesprek voeren'. Bij GL maakt het klantgesprek deel uit van een grotere opdracht. Er is in de BB-opdracht sprake van meneer/mevrouw X die advies over een product Y krijgt van de kandidaat. De kandidaat krijgt stapsgewijs instructie aangeboden om de opdracht uit te voeren. In de GL-opdracht is de praktijkcontext: klanten krijgen van de kandidaat advies over producten. In de opdracht zelf wordt naast een beperkt aantal aanwijzingen aan de kandidaat overgelaten hoe hij/zij die uitvoert.

6. GL-rekenopdracht met alleen noodzakelijke toelichting (cspe 2010)

In de tabel zie je opbrengstvermindering van maïs geteeld op zand-, dal- en lössgrond bij verschillende pH-waarden.

opbrengstvermindering maïs (%)			
pH	zandgrond	dalgrond	lössgrond
4,0	25,0	15,0	18,0
4,4	8,0	4,0	2,0
4,8	2,0	0,5	0,0
5,2	0,0	0,0	1,0
5,6	1,0	3,5	7,0
6,0	7,0	12,0	18,0

Wat is de beste pH voor maïsteelt op dalgrond?

A: 4,0 B: 4,4 C: 4,8 D: 5,2 E: 5,6 F: 6,0

Bijlage 6: Format toetsmatrijs: twee voorbeelden

Toetsmatrijs						
Naam school		Logo school				
Vak	: Biologie	Leerweg	: GL			
Toetscode	:	Toetsduur	:			
Leerjaar	: 4	Toetsvorm	: Schriftelijk			
Cesuur	:					
Inhoud		Gedrag				Weging
Relatie met eindtermen/kerndoelen	Onderwerpen	Nummer van vragen/opdrachten [#]				Aantal punten
		Re-productieve kennis (feiten)	Productieve kennis (inzicht)	Re-productieve vaardigheid	Productieve vaardigheid	
BI/K/8	Delen van lichaam voor stevigheid en beweging	1a, 1b, 2	6, 7			30
	Gevolgen overbelasting		3, 4 en 5			30
BI/K/10	Verspreiden en beschermen	8	9, 10, 11			40
	Totaal					100

verschilt per toets; in te vullen door de toetsconstructeur

Toetsmatrijs talen						
Naam school		Logo school				
Vak	: Nederlands	Leerweg	: GL			
Toetscode	:	Toetsduur	:			
Leerjaar	: 4	Toetsvorm	: Presentatie aan een groep			
Cesuur	:					
Inhoud		Gedrag				Weging
Relatie met eindtermen/kerndoelen	Onderwerpen	Nummer van vragen/opdrachten#				Aantal punten
		Re-productieve kennis (feiten)	Productieve kennis (inzicht)	Productieve vaardigheid	Productieve vaardigheid	
BI/K/8	Presentatie deel A: strategieën kiezen en hanteren			Beoordelingslijst A		50
	Presentatie deel B: spreekdoel aangeven			Beoordelingslijst B		50
	Totaal					100

verschilt per toets; in te vullen door de toetsconstructureur

Uitleg toetsmatrijs

- Kop:** geeft informatie over de toets/schoolexamen.
- Linker deel matrijs:** dit geeft de inhoud weer van de toets/schoolexamen.
- Kolom 1:** maakt inzichtelijk op welke eindtermen, exameneenheid of competenties uit de syllabus de vraag is gebaseerd.
- Kolom 2:** geeft aan welke onderwerpen of thema's aan bod komen. Hierin wordt ook beschreven wat de leerling moet doen met dit onderwerp/thema in de vorm van een werkwoord.
- Rechter deel matrijs:** geeft het aantal onderdelen aan van de toets/schoolexamen en de relatie naar de weging van dit betreffende onderdeel t.o.v. de andere onderdelen.
- Kolom 1:** geeft het nummer van de reproductieve kennisvraag (feitelijke kennis).
- Kolom 2:** geeft het nummer van de productieve kennisvraag (toepassen van kennis/inzicht).
- Kolom 3:** geeft het nummer van een reproductieve vaardigheidsoopdracht bij praktijktoets/praktijkschoolexamen. NB: Bij de toetsmatrijs talen geeft deze kolom het nummer van een opdracht in het schoolexamen voor de productieve vaardigheden (schrijfvaardigheid, spreken en gespreksvaardigheid).
- Kolom 4:** geeft het nummer van een productieve vaardigheidsoopdracht bij praktijktoets/praktijkschoolexamen. NB: bij de toetsmatrijs talen geeft deze kolom het nummer van een opdracht in het schoolexamen voor de receptieve vaardigheden (leesvaardigheid, kijk- en luistervaardigheid).

Bijlage 7: Checklist vaststellen schoolexamen

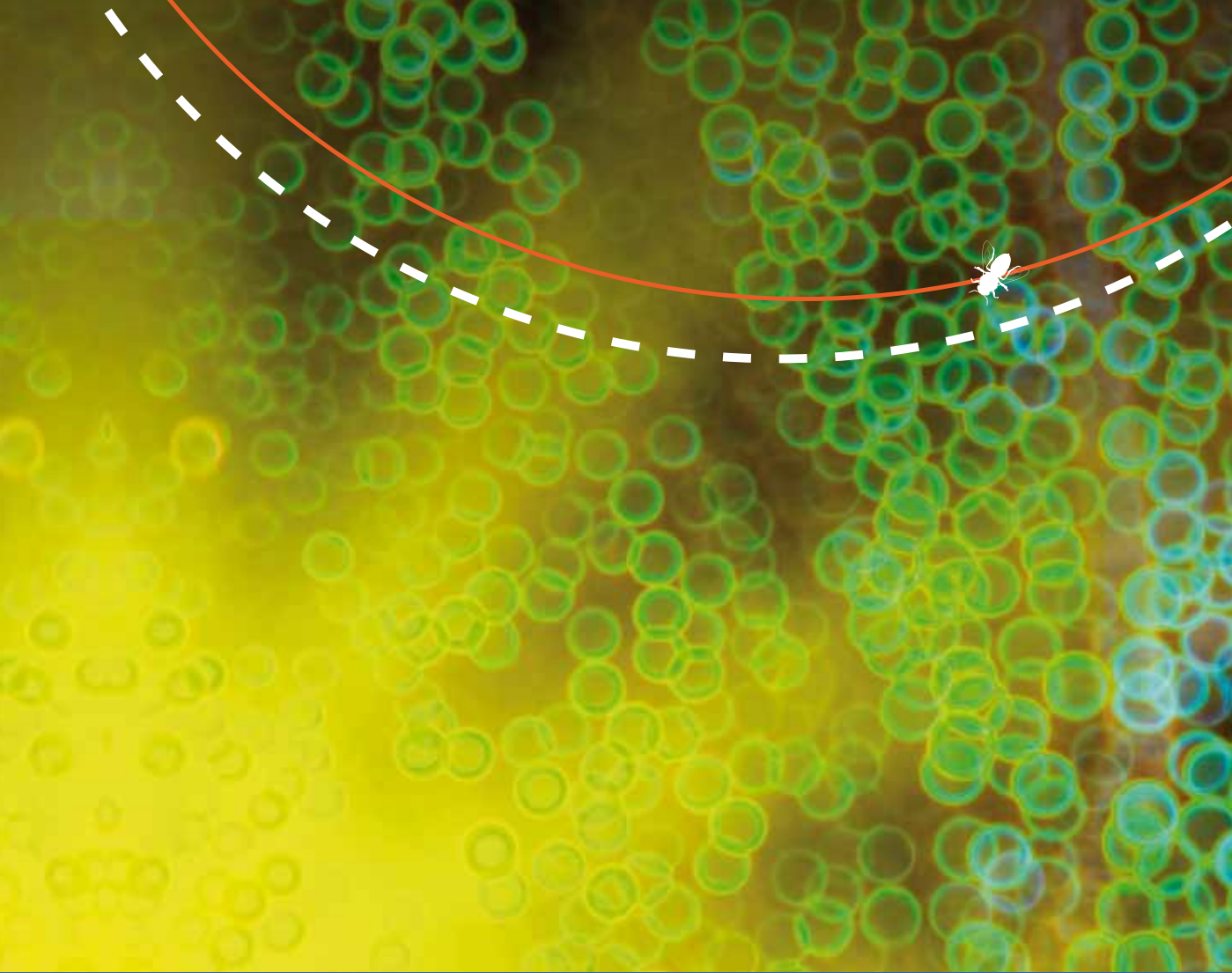
Naam school:		Vak:	
Vestiging:		Examencode:	
Betreft cohort:		Naam constructeur:	
Betreft leerweg:		Naam vaststeller:	
Betreft leerjaar:		Datum vaststelling:	

Onderdeel	Inhoud	Aanwezig en opmerking
De examenset is compleet	<ul style="list-style-type: none"> • Ingevulde en vastgestelde toetsmatrijs 	
	<ul style="list-style-type: none"> • Instructie leerling 	
	<ul style="list-style-type: none"> • Toetskop/voorblad • Opgaven • Puntenwaardering • Cesuur • Hulpmiddelen 	
	<ul style="list-style-type: none"> • Docentversie 	
	<ul style="list-style-type: none"> • Toetskop/voorblad • Opgaven • Puntenwaardering • Antwoordmodel • Scorevoorschrift • Cesuur • Berekening voor weging en cijfervaststelling 	
	Instructieblad voor examiner/assessor <ul style="list-style-type: none"> • Toetskop/voorblad • Ruimte voor noteren absentes • Procedures t.a.v. calamiteiten, toegestane hulpmiddelen, te laat komen, uitzonderingen (bijv. dyslexie) 	
Het schoolexamen is conform toetsbeleid school	<ul style="list-style-type: none"> • Opzet (bijvoorbeeld zoals de CE examens) <ul style="list-style-type: none"> - Lay-out - Lengte en duur van het schoolexamen - Opbouw • Clustering op vraagtype of op onderwerp • Opbouw moeilijkheidsgraad vragen • 	

(vervolg)

Kwaliteitscriteria schoolexamen algemeen		
Validiteit	<ul style="list-style-type: none">• Het PTA is gebruikt als uitgangspunt.• De toetsmatrijs is correct ingevuld.• Het schoolexamen is opgesteld overeenkomstig de toetsmatrijs.• De examenvragen zijn van voldoende niveau.• De examenvorm past bij wat er geëxamineerd wordt.	
Betrouwbaarheid	<ul style="list-style-type: none">• Per vraag is een puntenwaardering aangegeven.• De cesuur is aangegeven.• De cijferbepaling wordt toegelicht.• De tijdsduur is reëel.• Het taalgebruik is afgestemd op niveau van de leerling.• De vragen zijn helder en eenduidig.	
Objectiviteit	<ul style="list-style-type: none">• Het antwoordmodel laat geen ruimte voor meerdere manieren van interpretatie van de antwoorden van de leerling.• De manier waarop punten worden toegekend staat duidelijk omschreven.• De puntenwaardering, cesuur en becijfering zijn reëel.	
Transparantie	<ul style="list-style-type: none">• De toetskop/voorblad is volledig ingevuld.• De instructie is duidelijk voor leerlingen.• De opmaak van de toets is overzichtelijk en duidelijk.• De tijdsduur is aangegeven.• De toegestane hulpmiddelen zijn aangegeven.	

**De Toetscyclus:
handvat voor integraal toetsbeleid**